

Konceptualna analiza somatskih frazema u mjesnome govoru Zlatara

Posarić, Karla

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:633160>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Karla Posarić

**Konceptualna analiza somatskih frazema u
mjesnome govoru Zlatara**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Karla Posarić

Matični broj: 0009073451

Konceptualna analiza somatskih frazema u mjesnome govoru Zlatara

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Marina Marinković

Rijeka, travanj 2023.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Konceptualna analiza somatskih frazema u mjesnome govoru Zlatara* izradila samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Marine Marinković.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Karla Posarić

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Cilj i metodologija istraživanja somatske frazeologije mjesnoga govora Zlatara.....	2
3. Geografski smještaj i osobitosti grada Zlatara	3
4. Dosadašnja dijalektološka istraživanja govora Zlatara	5
5. Jezične značajke mjesnoga govora Zlatara	7
5.1. Fonološke značajke.....	7
5.2. Morfološke značajke.....	10
6. Frazeologija.....	12
6.1. Somatska frazeologija.....	14
6.2. Dijalektna frazeologija	16
7. Konceptualna analiza frazema	19
8. Konceptualna analiza somatskih frazema u mjesnome govoru Zlatara	21
8.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka	21
8.1.1. Frazemi kojima se opisuje čovjekova vanjština.....	21
8.1.2. Frazemi kojima se opisuju čovjekove sposobnosti.....	21
8.1.3. Frazemi kojima se opisuju čovjekove osobine	22
8.1.4. Frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitoga ili tuđega djelovanja.....	27
8.1.5. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo kretanje	29
8.1.6. Frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema jelu	29
8.1.7. Frazemi kojima se opisuje čovjekov status i životne situacije	30
8.1.8. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi	31
8.1.9. Frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema radu	39
8.2. Frazemi kojima se opisuje količina	40
8.3. Frazemi kojima se opisuju vremenski i prostorni odnosi	40
9. Zaključak.....	41
10. Popis literature.....	42
11. Prilozi	46

11.1. Popis karata.....	46
11.2. Popis somatskih frazema u mjesnome govoru Zlatara	47
12. Sažetak i ključne riječi	64
13. Summary and key words	65

1. Uvod

Predmet je proučavanja ovoga rada konceptualna analiza somatske frazeološke građe koja je prikupljena na području mjesnoga govora Zlatara. Zlatarski govor nije adekvatno dijalektološki istražen, a jednako tako ni somatski frazemi toga govora do sada nisu obrađivani sa stajališta frazeološke analize. S tim u vezi, od velike je važnosti što hitnije provesti dijalektološka istraživanja kako bi se dobili što izvorniji dijalektni podatci budući da je sve veći broj govornika mjesnih idioma, pa tako i zlatarskoga, infiltriran utjecajem standardnoga jezika. S obzirom na tu činjenicu, s jedne je strane istraživanje navedene teme potaknuto interesom da se kroz prikupljanje, proučavanje i analizu somatskih frazema zlatarskoga govora doprinese očuvanju njegova leksičkoga bogatstva. S druge strane, posrijedi je moj interes za dijalektnu frazeologiju, čemu je uvelike doprinio kolegij *Hrvatska dijalektalna frazeologija* pod vodstvom doc. dr. sc. Marine Marinković.

U uvodnome dijelu rada donosi se cilj istraživanja te metodologija na temelju koje je provedeno terensko istraživanje. Potom slijedi prikaz osnovnih informacija o geografskom smještaju grada Zlatara te se ukratko prikazuje društveno-kulturni kontekst. Nadalje se iznosi uvid u dijalektnu pripadnost i dosadašnja dijalektološka istraživanja zlatarskoga govora. Važan dio ovoga rada čini prikaz fonoloških i morfoloških značajki koje su ovjerene u mjesnome govoru Zlatara. Pritom su dijalektne potvrde preuzete na temelju prikupljene frazeološke građe, ali i spontanoga razgovora s govornicima kako bi se dobila što izvornija slika govora. Nadalje se donosi frazeološki teorijski okvir u kojemu se iznose najrelevantnije informacije koje su ključne za razumijevanje frazeologije kao samostalne jezikoslovne discipline. Budući da su predmet proučavanja ovoga rada somatski frazemi u kajkavskome punktu, naredna su potpoglavlja usmjerena na teorijsku podlogu o somatskoj i dijalektnoj frazeologiji. Prije središnjega dijela rada, daje se teorijski uvid u samu konceptualnu analizu frazema koja počiva na temeljima kognitivne lingvistike. Iz tog su razloga također iznesene i najbitnije činjenice u vezi s kognitivnom lingvistikom, teorijom konceptualne metafore te pojmom *koncepta*. Središnji dio rada čini opsežna konceptualna analiza prikupljenih somatskih frazema. Nakon provedene analize, u zaključnome se dijelu navode podatci o zastupljenosti frazema s određenim somatskim sastavnicama te se zaključuje koje su somatske sastavnice istraživanoga korpusa dominantne i koji je razlog tomu. Radu je pridodan i abecedni popis somatskih frazema koji su potvrđeni u mjesnome govoru Zlatara.

2. Cilj i metodologija istraživanja somatske frazeologije mjesnoga govora Zlatara

Cilj je ovoga istraživanja prikupiti korpus frazema sa somatskom sastavnicom u mjesnome govoru Zlatara te ga analizirati s obzirom na različite koncepte na kojima frazemi počivaju.

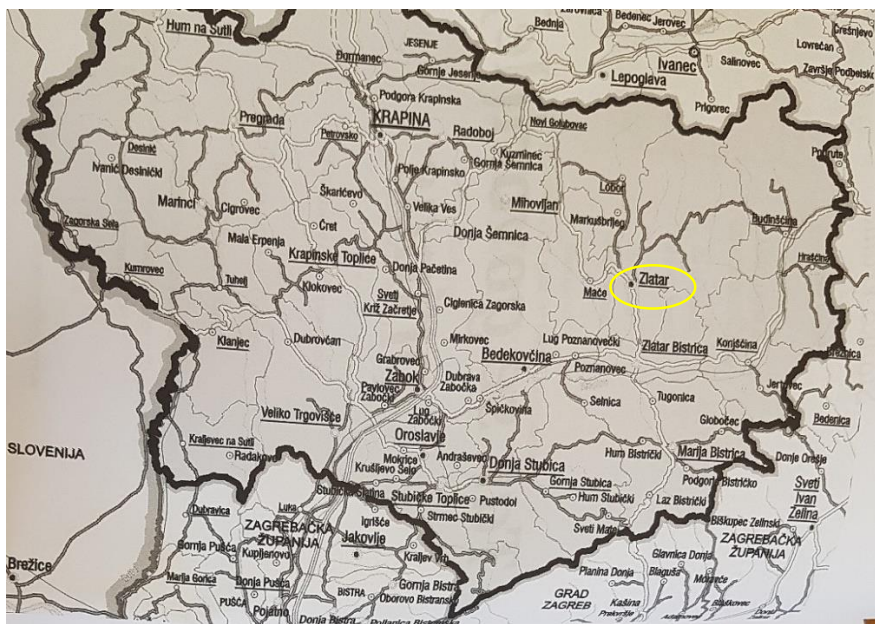
Terensko je istraživanje u načelu provedeno metodom ciljanog ispitivanja uz pomoć unaprijed formuliranog frazeološkog upitnika, no dio je frazema preuzet i iz spontanoga govora budući da su frazemi činjenica spontane komunikacije. Frazeološki je upitnik sastavljen ekscerptiranjem somatskih frazema iz dvaju kajkavskih dijalektnih rječnika – „Opis i rječnik đurđevečkoga govora“ (2011) Vladimira Miholeka i Jele Maresić te iz rječnika frazema križevačko-podravskoga skupine govora koji je sastavni dio knjige „Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima“ (2008) Mire Menac-Mihalić i Jele Maresić. Somatski su frazemi odabrani prema vlastitome nahodjenju te su potom zapisani u svojim standardnim inačicama. Uz te potonje rječnike, za potrebe sastavljanja frazeološkoga upitnika odabrani su i somatski frazemi iz frazeološkog jednojezičnika „Hrvatski frazeološki rječnik“ (2003) Antice Menac, Željke Fink-Arsovski i Radomira Venutirna te iz knjige „Hrvatski frazemi od glave do pete“ (2012) Barbare Kovačević.

Za provedbu ovoga istraživanja odabrani su ispitanici Marija Posarić (rođ. 1944.) i Marijan Posarić (rođ. 1966.), a terensko je istraživanje odrađeno u veljači 2023. godine. Ispitanici su se prvi put suočili s takvom vrstom ispitivanja te su veoma savjesno pristupili istraživanju. Kod ispitanika je razvidan osviješteni odnos prema svojem govoru, kao i vješto poznavanje starijih jezičnih značajki govora, a tome je doprinijela i činjenica da ispitanici nisu na dulje vrijeme napuštali rodno mjesto. Pritom je frazeološka građa zabilježena diktafonom te je kasnije zapisana kako bi se uspješno mogla provesti konceptualna analiza.

Prikupljena frazeološka građa zapisana je prema dijalektološkoj transkripciji, dakle u skladu s vokalskim, konsonantskim i akcenatskim kriterijima. Potom je provedena konceptualna analiza, pri čemu su koncepti preuzeti prema klasifikaciji kakvu je ponudila Barbara Kovačević u monografiji „Hrvatski frazemi od glave do pete“ (2012).

3. Geografski smještaj i osobitosti grada Zlatara

Grad Zlatar smješten je u Hrvatskom zagorju, točnije u njegovu najvećem dijelu – Krapinsko-zagorskoj županiji. Područje Zlatara upravno je središte ukupno 19 naselja (Belec, Borkovec, Cetinovec, Donja Batina, Donja Selnica, Ervenik Zlatarski, Gornja Batina, Gornja Selnica, Juranščina, Ladislavec, Martinščina, Petruševac, Ratkovec, Repno, Ščrbinec, Vižanovec, Završje Belečko, Zlatar, Znož) koja se nalaze u njegovu sastavu. Budući da graniči s pet općina u Krapinsko-zagorskoj županiji (Budiniščina, Konjščina, Lobor, Mače i Zlatar-Bistrica) i s gradom Ivancem u Varaždinskoj županiji, Zlatar se smatra ishodištem važnijih cestovnih smjerova. To su, primjerice, sljedeći smjerovi: Mače – Golubovec – Ivanec – Varaždin; Zlatar-Bistrica – Marija-Bistrica – Zagreb. S obzirom na povoljan geografski položaj, Zlatar se približio većim makroregionalnim i regionalnim centrima, Zagrebu i Varaždinu, zauzimajući centralni položaj između tih potonjih gradova.

Karta 1. Geografski smještaj Zlatara unutar Krapinsko-zagorske županije (Vranić 2010: 4)

Postoji nekoliko teorija koje se dovode u vezu s podrijetlom imena grada Zlatara. U osnovnim će se crtama dati informacije koje se tiču onih najrelevantnijih. Naime, jedna teorija tiče se pretpostavke da je ime Zlatar povezano s njegovom antroponimnom osnovom, odnosno da je Zlatar dobio ime prema biblijskom imenu Zaharije. Nadalje se pojavljuje latinski oblik *Zlatharia*, a potom i oblik *Zlatarjeve* prema imenu posjeda obitelji Bedeković iz 13. stoljeća. Budući da naziv mjesta asocira na zlato, oformila se je i legenda koja govori o tomu da je na zlatarskom području zakopan zemljani ćup pun zlata koji do danas još nitko nije otkopao ili pak

legenda prema kojoj su Turci zakopali blago u zlatarskoj dolini (Auguštan, Kurtanjek 2013: 196).

Promatra li se demografska slika grada Zlatara, najprije treba reći da je trend izrazite depopulacije, emigracije i senilizacije jedno od glavnih obilježja stanovništva na prostoru Republike Hrvatske. Taj trend nije zaobišao ni zlatarsko područje, stoga je i ono jednako tako obilježeno negativnim demografskim prilikama. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Zlataru živi 6 096 stanovnika, dok popis iz 2021. godine bilježi ukupno 5 574 stanovnika.

U vezi s gospodarskim prilikama u Zlataru, vrijedi istaknuti kako je Zlatar još uvijek tradicijski najvećim dijelom vezan uz poljoprivrednu proizvodnju. U povijesti su gospodarstva u Zlataru djelovala brojna poduzeća, kao što su primjerice Konstruktor, Končar – niskonaponski aparati, Naprijed, SKIM, Prevent, Poljoprivredna zadruga Zlatar, dok je danas glavina stanovnika zaposlena u manjim tvrtkama i obrtima, pretežito u uslužnim djelatnostima (Kadoić, Vitković 2013: 232–233).

Zlatarsko je područje iznimno bogato kulturnom baštinom, stoga je popis materijalne i nematerijalne kulturne baštine Zlatara veoma širok. Od važnih i vrijednih kulturnih manifestacija, svakako valja istaknuti kulturnu manifestaciju *Dani kajkavske riječi*. Riječ je o središnjoj kulturnoj manifestaciji zlatarskoga kraja koja se kontinuirano njeguje od 1970. godine. Primarni je cilj navedene manifestacije očuvanje kajkavske riječi, kulture i tradicije – prvotno kroz niz kulturnih sadržaja koji su kroz godine upotpunjeni raznim zabavnim, sportskim i etno sadržajima (Sambolić 2013: 140). Važan dio programa čini *Zbor malih pjesnika*, *Festival dječje kajkavske popevke*, izložbe u Galeriji izvorne umjetnosti, dječja likovna izložba *Čovjek čovjeku* i *Pajdaško sprehanje* na kojemu se prezentiraju stari zagorski običaji i zanati. Jedan je od najljepših baroknih spomenika sjeverne Hrvatske također smješten u Zlataru, točnije u naselju Belec. Posrijedi je župna crkva sv. Marije Snježne koja je ujedno i zaštićeno kulturno dobro, s oznakom nulte kategorije.

4. Dosadašnja dijalektološka istraživanja govora Zlatara

Zlatarski govor, nažalost, nije detaljno dijalektološki istražen niti adekvatno zastupljen u dijalektološkoj literaturi, no niz pouzdanih dijalektalnih podataka može se pronaći u člancima Kazimira Svibna i Vesne Zečević. Naime, Kazimir Sviben istraživao je kajkavske govore zlatarskoga područja opisujući ih pretežito na fonološkoj razini (Lončarić, Kuzmić 2009: 47). Poveći broj autorovih članaka („Glasovni sustav govora zlatarskoga kraja“; „Leksičko bogatstvo govora zlatarskoga kraja“; „Neke dodirne točke govora zlatarskoga kraja s ruskim i ukrajinskim jezikom“; „Govor zlatarskoga kraja i latinski jezik“; „Supin u govoru zlatarskoga kraja“; „Red riječi u govoru zlatarskoga kraja“) objavljen je u *Kajkavskom zborniku* iz 1974., 1994. i 1998. godine u kojemu su objedinjena izlaganja na znanstvenim skupovima o kajkavskom narječju i književnosti u Zlataru. Zlatarski je govor istraživala i Vesna Zečević. U članku „Zlatarski govor u tipološkoj klasifikaciji kajkavskih govora bednjanskozagorskoga dijalekta“ iz 1994. godine, autorica klasificira zlatarski govor u jedan od podtipova govora bednjanskozagorskoga dijalekta s obzirom na raspodjelu vokala u riječima.

Prije nego što će se prikazati reprezentativne fonološke i morfološke značajke mjesnoga govora, važno je odrediti dijalektnu pripadnost zlatarskoga govora. Mijo Lončarić kajkavske govore klasificira u 15 samostalnih dijalekata prema vokalskome razvoju i akcentuaciji kao kriterijima podjele (Lončarić 1996: 146–147). Prema Lončarićevoj klasifikaciji, zlatarski govor pripada bednjansko-zagorskome (središnjozagorskome) dijalektu kajkavskoga narječja.

S druge strane, Dalibor Brozović kajkavsko je narječje podijelio na šest dijalekata pri čemu su kriteriji podjele bili akcentuacija i konsonantizam (Brozović 1988: 90–99). Prema toj potonjoj podjeli, zlatarski govor pripada zagorsko-međimurskome dijalektu kajkavskoga narječja. Osnovne su značajke zagorsko-međimurskoga, odnosno bednjansko-zagorskoga dijalekta sljedeće: čuvanje osnovne (stare) kajkavske akcentuacije od triju naglasaka (jedan kratki (˘) i dva duga – cirkumfleks, silazni (˘˘) i akut, uzlazni (˘˘˘)); praslavenski fonemi /t'/ i /d'/ daju kontinuantne /č'/ i /j/ (rijetko /ž'/); refleks stražnjega nazala /q/ i slogotvornoga /ʎ/ izjednačuje se najčešće sa zatvorenim o (/o/) ili s diftongom ou, dok je na perifernim dijelovima zagorsko-međimurskoga dijalekta moguće i izjednačavanje navedenih starohrvatskih fonema s vokalom /u/ ili s vokalom /o/ (Brozović 1988: 92).

Karta 2. Prostiranje bednjanskozagorskoga dijalekta na karti kajkavskoga narječja (Lončarić 2005: 110)

Od ostalih istraživanja govora bednjansko-zagorskoga dijalekta užeg i šireg područja zlatarske okolice, dijalektološki su istraženi sljedeći punktovi: Wolfgang Jakoby istražio je govor Gornje Stubice¹, Alojz Jembrih i Mijo Lončarić istraživali su govor Gregurovca Veterničkoga², Ivana Oraić Rabušić proučavala je govor Šemnice Gornje³, Antun Šojat istražio je govor Krapine i Začretja (govor Začretja obradili su Dalibor Brozović i Josip Lisac)⁴, a Vesna Zečević bavila se istraživanjem govora Lobora⁵.

¹ Jakoby, Wolfgang (1974) *Untersuchungen zur Phonologie und Prosodie einer kajkavischen Mundart (Gornja Stubica)*. München: Otto Sagner.

² Jembrih, Alojz, Lončarić, Mijo (1982) „Govor Gregurovca Veterničkoga“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 8-9 (1), 5 – 62.

Današnji naziv mjesta jest Gregurovec, dok je od 1900. do 1981. godine ovo mjesto bilo imenovano Gregurovec Veternički ([Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857-2001](#). Državni zavod za statistiku, posjet 4. studenoga 2022.)

³ Oraić, Rabušić, Ivana (2009) „Fonološki opis govora Šemnice Gornje“ *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35 (1), 257–279.

⁴ Šojat, Antun (1991) „O govoru Krapine“. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu* 5-6, 21–30.

⁵ Zečević, Vesna (1993) „Loborska kajkavština“. *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 19 (1), 443–464.

5. Jezične značajke mjesnoga govora Zlatara

U nastavku rada slijedi prikaz osnovnih fonoloških i morfoloških značajki koje su ovjerene u mjesnome govoru Zlatara. Primjeri su preuzeti iz prikupljene frazeološke građe te iz spontanog razgovora s izvornim govornicima kako bi se dobila vjerodostojna slika mjesnoga govora.

5.1. Fonološke značajke

Prikaz osnovnih fonoloških značajki mjesnoga govora Zlatara započet će opisom zlatarskoga vokalizma. Prije svega, valja reći nekoliko važnih činjenica koje se tiču refleksa nekadašnjega poluglasa ∂ i jata \check{e} . Poznato je da u najvećem dijelu kajkavskih govora dolazi do jednačenja odraza jata i poluglasa ($\check{e} = \partial$) (tzv. prva kajkavska jednadžba), čije se kontinuate najčešće ostvaruju kao zatvoreno e ($\check{e} = \partial > e$) u svim ili samo u kratkim slogovima (Lončarić, Zečević 2005: 78). U nekim kajkavskim govorima situacija može biti nešto drukčija, odnosno takvi govori u dugim slogovima mogu imati različite kontinuate jata i poluglasa (Lončarić, Zečević 2005: 78). S tim u vezi, Mijo Lončarić i Vesna Zečević navode četiri skupine kajkavskih govora, pri čemu zlatarski govor pripada drugoj skupini govora koji imaju dvije jedinice kao kontinuate jata i poluglasa s obzirom na slog u kojem se pojavljuju (Lončarić, Zečević 2005: 79–80). Prema tome, u zlatarskome se govoru refleks poluglasa i jata realizira kao zatvoreno e ($\check{e} = \partial > e$) u kratkim slogovima ($\partial > e$: *děņes*, *měša* 'misa', *děska*; $\check{e} > e$: *pěsma*, *věra*, *šeděti*), a u dugim slogovima najčešće kao diftong *ie* ($\check{e} = \partial > ie$) ($\partial > ie$: *tīenki*, *dīesek* G mn.; $\check{e} > ie$: *tīelē*, *vriēme*, *cvīet*). Također vrijedi napomenuti da realizacija refleksa poluglasa i jata u dugim slogovima kao diftong *ie* nije sustavna, odnosno u takvim se slogovima može ostvariti i monoftnog e . Tako se u zlatarskome govoru može čuti, primjerice *liēpe*, *cvīet*, ali također i *lēpe*, *cvēt*.

Promatra li se općehrvatska jednadžba (tzv. druga kajkavska jednadžba), prema kojoj refleks slogotvornoga $/j/$ i stražnjega nazala $/q/$ ima poseban rezultat, i to vokal $/o/$ ($j = q > o$), zapaža se da u govoru Zlatara dolazi do odstupanja od navedene jednadžbe u vidu različitih refleksa ovih starohrvatskih glasova. Tako se slogotvorno $/j/$ i stražnji nazal $/q/$ u dugim slogovima pretežito mijenjaju u diftong *ou*, što se potvrđuje u sljedećim primjerima: $j > ou$: *souza*, *žouč*, *sounce*; $q > ou$: *rouka*, *želoudec*, *pout*. U manjem broju slučajeva na mjestu slogotvornoga $/j/$ i stražnjega nazala $/q/$ može se naći vokal $/u/$. Potvrda tomu pronalazi se u

ovim primjerima: $l > u$: *gût* 'grlo', *dûgi* u dugome slogu, *jăbuka*, *vûna* u kratkome slogu; $q > u$: *subòta*, 3. l. mn. prezenta *îdeju* u kratkome slogu.

Što se tiče realizacije slogotvornoga /r/, ono je u govoru Zlatara ostalo nepromijenjeno, što se može iščitati iz sljedećih primjera: *přst*, *čřieve*, *čřiep*, *čřni*. Dakle, zapaža se da se slogotvorno /r/ realizira bez popratnoga vokala /e/, odnosno sekvencije /-er/ koja je osobitost mnogih kajkavskih govora.

Jedna od osobitosti zlatarskoga vokalizma jest i zamjena polaznoga vokala /o/ zatvorenim *e* (/e/), i to najčešće na samom kraju riječi koji je nenaglašen: *tîeļe*, *mëstę*, *blăte*, *slăbe*, *sęļe*. Osim toga, u ostalim se slogovima u zlatarskomu fonološkom sustavu može dogoditi i neutralizacija /-o/ → /-u/ u nenaglašenoj poziciji: *kòkuš*, *kòkut*, *pukupăti*, *puđiči*, *puvędati*. U prethodnome je potpoglavlju rada spomenut članak „Zlatarski govor u tipološkoj klasifikaciji kajkavskih govora bednjanskozagorskoga dijalekta“ Vesne Zečević koji je relevantan po pitanju ove značajke zlatarskoga vokalizma. Naime, prema toj klasifikaciji zlatarski govor ulazi u 4. podtip govora bednjansko-zagorskoga dijalekta u kojemu se nalaze, kako autorica navodi, „govori s četiri potpuna ograničenja za vokal *o*-tipa koji je kontinuanta etimološkoga /o/, i to na nenaglašenom kraju riječi, gdje je umjesto njega vokal /e/, te u ostalim nenaglašenim slogovima (na nenaglašenom početku riječi, u prednaglasnom i zanaglasnom slogu), gdje je umjesto njega vokal /u/“ (Zečević 1994: 366).

Prikaz zlatarskoga akcenatskog sustava valja započeti podjelom kajkavskih govora prema vrsnom dijalektologu Stjepanu Ivšiću koji je kajkavske govore klasificirao prema akcentuaciji. Prema Ivšićevoj klasifikaciji kajkavskih govora, govor Zlatara pripada konzervativnim govorima, a unutar toga starijoj kajkavskoj grupi bez oksitoneze (Ivšić 1996: 70). Preciznije, u zlatarskom je govoru posrijedi akcenatski tip I_5 uz koji je Ivšić pridodao sljedeće primjere: *žëna*, *letî*, *sûša* (Ivšić 1996: 70). Promatra li se geografsko prostiranje navedenoga akcenatskog tipa, Ivšić napominje kako on obuhvaća „jedan dio sreza Jastrebarsko i Zagreb (ispod Sljemena), potom srez Stubica, Zlatar, Novi Marof, Varaždin i Ludbreg“ (Ivšić 1996: 73). Zlatarski govor čuva osnovnu kajkavsku akcentuaciju od tri akcenta: jedan kratki (˘) i dva duga – cirkumfleks, silazni (˘) i akut, uzlazni (˘). Nadalje, važno je reći kako dugi naglasak može stajati i u inicijalnome, medijalnome i finalnome slogu, a budući da je ovaj govor bez oksitoneze, kratki se naglasak ne pojavljuje na finalnome slogu. S tim u vezi, kratki je naglasak potvrđen u inicijalnome slogu, primjerice *jëzik*, *mõzëk*, *vîdëti* te u medijalnome slogu, primjerice *xodîti*, *mëknûti*, *sëkîra*. Akut se može pojaviti u inicijalnome slogu: *rëbra* N mn.,

plěča, pęta, potom u medijalnome slogu: *donęsti, četřti, kutăčov* G mn. te u finalnome slogu: *dobim, gledim* 1. l. jd. prezenta, *beži* 3. l. jd. prezenta. Što se tiče cirkumfleksa, on također može stajati u inicijalnome slogu: *vuxę, kuōža, glāva*, u medijalnome slogu: *želōudęc, dębęli, ubujem* 1. l. jd. prezenta te u finalnome slogu: *rukōu* I jd., *vodōu* I jd., *nogōu* I jd.

Što se tiče konsonantizma mjesnoga govora Zlatara, zlatarski govor ne razlikuje /č/ i /ć/, već se upotrebljava jedna bezvučna palatalna afrikata /č'/ (kajkavsko „srednje“ /č'/), kao što je to slučaj i kod većine govora kajkavskoga narječja. Potvrda tomu da je kontinuant praslavenskoga /t'/ dala palatalnu afrikatu /č'/, može se iščitati iz ovih primjera: *plūča, čęļę, čävęļ, măčęk*. U vezi s razvojem praslavenskoga fonema /d'/, u zlatarskomu govoru on pretežito prelazi u /j/, primjerice *žęjen, mejăš, bręja*, komp. *slăjši*. Također, potvrđeni su i primjeri u kojima se nalazi i kajkavska „srednja“ palatalna afrikata /ž'/, primjerice u posuđenica *žăk* i *žęzva*. U zlatarskom je govoru sačuvana i afrikata /z'/, zvučni parnjak konsonanta /c/, i to najčešće kada se nalazi u slijedu *zg*: *mųzga, bezgăti, drųzgati*. Nadalje, vrijedi spomenuti određene konsonantske skupove koji su povezani s razvojem ovih dvaju praslavenskih fonema. Naime, ovaj je govor ščakavski, odnosno skupovi **stj = *skj* dali su rezultat *šč*, primjerice *dvorışčę, ščăp, kųšcar* 'gušter', dok su skupovi **zdj = *zgj* dali refleks *žž*, primjerice *dęžža* G jd., *mōžęeni*.

Kao sljedeću osobitost zlatarskog konsonantskog sustava valja izdvojiti kajkavske depalatalizacije, odnosno status fonema /l'/ i /ń/. Depalatalizacija /l'/ > /l/ u ovome je govoru veoma rijetka te se mjestimično provodi na krajevima riječi ili unutar njih: *vučitel* (ali i *vučitel*), *prijătel* (ali i *prijătel*). S druge strane, iako se ta promjena ne provodi dosljedno u ovome govoru, konsonant /l/ može biti palataliziran kada se nađe ispred vokala /i/ ili diftonga *ie*: *măli, navl'ieči*. Što se tiče depalatalizacije /ń/ > /n/, ona u zlatarskome govoru nije potvrđena, već je u tom slučaju riječ o slijedu *jn*, odnosno o rastavljanju nazala /ń/ na slijed /j/ i /n/: *văjnkuš, străjnski*. Dakle, riječ je o, kako Lončarić navodi, „rastavljanju na slijed nazala i /j/, s osamostaljenjem, fonologizacijom palatalnoga elementa, u obliku /j/, i to s anticipacijom /j/, dakle u slijed *jn*“ (Lončarić 1996: 93).

Promatra li se krajnje slogovno /-l/, ono je u govoru Zlatara neizmijenjeno, odnosno zadržano bez izmjene, i to na dočetu krajnjega sloga u imenica, pridjeva i u jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnog: *pōsęļ, vęsęļ, sędęļ* 'sjedio'.

Još jedna uočljiva osobina ovoga govora jest pojava protetskoga /v-/, i to najčešće na početku riječi. Drugim riječima, riječi koje započinju vokalom /u/ u tom slučaju dobivaju

protezu /v-/, kao što je to vidljivo u sljedećim primjerima: *vûxę, vûsnica, vudrîti*. Prema Lončariću, jedna je od osobina kajkavskoga narječja čuvanje konsonanta /x/ (/h/), a s tim u vezi navodi i prijelaz prijedloga i prefiksa /v/ u /x/ (Lončarić, 1996: 90). Takva se je zamjena dogodila i u zlatarskom govoru, stoga se na mjestu prefiksa /v-/ može naći konsonant /x/: *xmîti, xbîti, xmrîti*. Također, konsonant /x/ ujedno se može pojaviti i u ulozi prijedloga, primjerice *x glâvu, x mõzęk*, iako se u zlatarskomu govoru češće upotrebljava prijedlog /v(u)-/ na mjestu nekadašnjega *v-*, primjerice *v ðkę, v sřęę*. U vezi sa statusom konsonanta /x/, još je važno napomenuti da se on čuva u svim položajima unutar riječi: *vřx, mûxa, xândrast*. Što se tiče konsonanta /v/, on redovito prelazi u svoj bezvučni parnjak /f/, osobito na krajevima riječi ili ispred bezvučnih konsonanata: *křf, žřfcof* G mn., *čřf*. Osim potonjeg prijelaza konsonanta /v/ u /f/, u zlatarskomu govoru zvučni suglasnici dosljedno prelaze na kraju riječi u svoje bezvučne parnjake, što je vidljivo u sljedećim primjerima: *noř > nõř, bob > bõp, zub > zõup*.

5.2. Morfološke značajke

Prikaz reprezentativnih morfoloških značajki mjesnoga govora Zlatara započet će opisom specifičnosti u deklinaciji imenica zlatarskoga govora. Naime, za zlatarski je govor karakterističan sinkretizam akuzativa i genitiva jednine u imenica muškoga roda koje označuju 'živo', dok se u imenica muškoga roda koje znače 'neživo' izjednačuju akuzativ i nominativ jednine: A jd. = G jd. > *imęti pęsa, imęti pąjceka*; A jd. = N jd. > *imęti jęzik, imęti pąlec, imęti kapût*. Nadalje, kod govornika ovoga govora potvrđen je izostanak vokativa kao zasebnoga padeža koji se je u tom slučaju izjednačio s nominativom: V = N > *Bąra, načûli vûxa!* U genitivu množine u imenica muškoga roda redovito se realizira nastavak /-of/: *pąlcof, obrązof, stuõlcof*. Budući da je jedna od fonoloških osobitosti ovoga govora sustavna neutralizacija /-o/ → /-e/, u dativu množine i u instrumentalu jednine u imenica muškoga i srednjega roda čuva se nastavak /-ęm/. Ta je pojava zabilježena neovisno o tome završava li osnova na palatal ili nepalatal: D mn.: *vûxęm, sînęm, gõlubęm*; I jd.: *deřęřęm, zõubęm, brąřęm, čřřęvęm, žõuļęm*. S druge strane, u imenica ženskoga roda instrumentala jednine redovito se pojavljuju nastavci /-u/ i /-ju/ te /-ou/ i /-jou/: *z šąku, z bradõu, z rukõu, z krvjõu*. Takva je pojava specifična i za govor susjednoga Lobora, budući da je u tom slučaju došlo do, kako navodi Vesna Zečević, neutralizacije opreke između vokala /u/ i /o/ u nenaglašenim nastavcima /-u/ i /-ju/ (Zečević, 1993: 459).

U zlatarskome je govoru potvrđeno čuvanje razlike između infinitiva (-ti, -ći) i supina (-t, -ć). Supin se u ovome govoru tvori isključivo od nesvršenih glagola koji redovito dolaze uz

glagole kretanja te je kao takav jedan od najtipičnijih morfoloških osobitosti zlatarskoga govora (Sviben 1994: 18–19). Potvrda čuvanja supina može se iščitati iz sljedećih primjera: *ïdemeĵ jïest rãcu, bïmeĵ ïšli spât, dðšel je k nãm dëlat*, dok je potvrda čuvanja infinitiva zamjetna u sljedećim primjerima: *ïdem pïsati zãdaču, ïdem glëdëti ïtakmicu*.

Osim toga, kod glagola u prvom licu množine prezenta ostvaruje se nastavak */-meĵ/*: *ïmameĵ, jïemeĵ* 'jedemo', *përemëĵ*. Riječ je o starom dubletnom nastavku koji potječe iz praslavenskog doba, a koji je kao takav specifičan za područje Zlatara, Bednje, Biškupca kod Zeline, Velikog Trgovišća i Cerja kod Sesveta (Lončarić 1996: 110).

Od morfoloških specifičnosti vrijedi spomenuti i tvorbu futura. Naime, zlatarski govor ne razlikuje oba futura, već se upotrebljava jedan složeni oblik koji nastaje od svršenog prezenta glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog: *bïmeĵ imëli, bïmeĵ dðšli, bïm ïšla*.

Za zlatarsko je područje karakteristična i tvorba komparativa s nastavcima *-ši, -ëši, -ieši, -jši*. U mjesnome su govoru zabilježeni sljedeći primjeri komparativa: *mãli – mëñši, mãsni – masnëši, bÿz – bržiëši, krãtek – krãjši*.

6. Frazeologija

Budući da je postala predmetom mnogih znanstvenih i stručnih radova i projekata, frazeologija se u današnje vrijeme etablirala kao veoma plodna jezikoslovna disciplina hrvatskoga jezikoslovlja. Zahvaljujući ruskome jezikoslovlju, u kontekstu kojega je ključno ime ruskoga jezikoslovca Viktora Vladimiroviča Vinogradova, frazeologija se je sredinom 20. stoljeća počela formirati kao samostalna jezikoslovna disciplina (Fink-Arsovski 2002: 6; Kovačević 2012: 3). Naime, 1947. godine Vinogradovljevim radom „Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku“ frazeologija se osamostaljuje te izlazi iz okvira leksikologije (Kovačević 2012: 3–4).

Početak proučavanja hrvatske frazeologije, kao i sam interes za intenzivnije bavljenje hrvatskom frazeološkom problematikom, potaknut je radom akademkinje Antice Menac koja sedamdesetih godina prošloga stoljeća objavljuje članak naslova „O strukturi frazeologizama“ (1971.) (Fink-Arsovski 2002: 6; Kovačević 2012: 4). U tome su ozračju nastali i temelji Zagrebačke frazeološke škole koja je oko sebe okupila skupinu jezikoslovaca, i to poglavito rusista čiji su radovi doprinijeli daljnjem razvoju i osamostaljivanju hrvatske frazeologije (Fink-Arsovski 2002: 6; Kovačević 2012: 4). Uz Anticu Menac, vrijedi spomenuti i Josipa Matešića kao značajno ime koje se veže uz same početke sustavnoga bavljenja hrvatskom frazeologijom. Pod Matešićevim je vodstvom osamdesetih godina 20. stoljeća objavljen „Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika“ (1982), jedan od temeljnih postojećih frazeoloških jednojezičnika koji u sebi uključuje 12 000 frazema (Menac; Fink-Arsovski, Venturin 2003: 5–6).

Frazeologija se prema hrvatskoj frazeološkoj literaturi najčešće promatra kao dvoznačan termin. S jedne strane, frazeologija podrazumijeva jezikoslovnu disciplinu kojoj su predmet zanimanja frazeološka sredstva jednoga ili više jezika, dok se s druge strane ona promatra kao sveukupnost frazema određenoga jezičnog sustava koji su klasificirani prema različitim kriterijima (Fink-Arsovski 2002: 5; Kovačević 2012: 3; Menac 1978: 219). U vezi s klasifikacijom frazeologije, Željka Fink-Arsovski navodi različite kriterije njezina proučavanja: „prema komponentama određenog semantičkog polja (zoonimna frazeologija, somatska frazeologija); prema podrijetlu i proširenosti upotrebe (internacionalna frazeologija, nacionalna frazeologija, posuđena frazeologija); prema vremenskoj raslojenosti (arhaična frazeologija); prema područnoj raslojenosti (dijalektalna frazeologija, regionalna frazeologija)“ (Fink-Arsovski 2002: 5).

U frazeološkoj je literaturi zamjetna terminološka neujednačenost, odnosno nazivlje je podosta neujednačeno po pitanju naziva za osnovnu jedinicu frazeologije. Nazivi koji prevladavaju u europskoj, američkoj i našoj literaturi, odnosno koji su najčešće u uporabi, su sljedeći: *fraza*, *frazem*, *frazeologem*, *frazeologizam*, i *idiom* (Kovačević 2012: 5). U nastavku ovoga rada upotrebljavat će se termin *frazem* budući da se on najdosljednije upotrebljava u suvremenoj hrvatskoj frazeološkoj literaturi.

Kako bi se što preciznije definirao termin *frazem*, najprije treba objasniti razliku između slobodnih i neslobodnih (frazeoloških) sveza riječi. Sveze riječi nastaju udruživanjem riječi u sintagmu, pri čemu u slobodnim svezama riječi svaka pojedinačna riječ posjeduje leksičko značenje, dok se kod neslobodnih sveza cijeli skup riječi koristi kao gotova cjelina (Menac 2007: 9). Drugim riječima, u slučaju slobodnih sveza riječ je o doslovnome značenju, dok neslobodne sveze pretpostavljaju preneseno značenje, stoga se takve sveze nazivaju i frazemima (Menac 2007: 11; Turk 1994: 37).

Josip Matešić u spomenutom frazeološkom rječniku iz 1982. godine donosi sljedeću definiciju frazema: „Frazemi su jedinice jezika značenjskoga karaktera koje se kao cjelina reproduciraju u govornom aktu, raspolažući pri tome najmanje dvjema punoznačnim (autosemantičkim) riječima, od kojih barem jedna upućuje na semantičku pretvorbu, jedinice koje, zbog sposobnosti uklapanja u kontekst, poput svake druge riječi, mogu vršiti sintaktičku funkciju u rečenici.“ (Matešić 1982: VI). Iz navedene se definicije može vidjeti kako prema Matešićevu mišljenju donju granicu, odnosno opseg frazema čini sveza najmanje dviju punoznačnih riječi. S druge strane, Antica Menac smatra da status frazema može imati i fonetska riječ tj. sveza pomoćne i punoznačne riječi, iako se s tim mišljenjem ne slažu neki frazeolozi (Kovačević 2012: 10; Menac 1994: 162; Menac 2007: 18). Željka Fink-Arsovski (2002: 6) također je mišljenja da frazem u sebi sadrži najmanje dvije sastavnice, no za razliku od Matešićeva stajališta, to ne moraju nužno biti dvije punoznačnice, već može biti riječ i o kombinaciji punoznačne i nepunoznačne riječi (Kovačević 2012: 11). Prema Menac, takva se jezična jedinica odlikuje četirima bitnim obilježjima: „1. ne stvara se u govornom procesu, nego se reproducira u gotovu obliku, 2. ima stalan sastav i raspored sastavnica, 3. značenje joj se obično se izvodi iz značenja sastavnica jer one, ili bar neke od njih, doživljavaju semantičku pretvorbu, 4. uklapa se u rečenicu kao njen sastavni dio“ (Menac 1994: 161).

Govoreći o analizi frazema, u frazeološkoj je literaturi općeprihvaćena analiza frazema s triju temeljnih aspekata: sa strukturnog, sintaktičkog i semantičkog (Fink-Arsovski 2002: 8). Osim toga, frazemi se dalje mogu analizirati i s obzirom na njihovo kategorijalno značenje koje

uvelike ovisi upravo o sintaktičkom i semantičkom aspektu, kao i s obzirom na različite koncepte na kojima oni počivaju. Cilj strukturne analize jest analizirati frazeme s obzirom na njihov opseg i vrstu riječi koje sudjeluju u njihovu formiranju, kao i utvrditi sintaktički glavnu komponentu unutar toga potonjeg (Fink-Arsovski 2002: 8). Nadalje, semantička analiza u središte svoga interesa stavlja frazeološko značenje te stupanj desemantizacije (semantičke preoblike) pojedinih ili svih komponenti frazema, dok sintaktička analiza proučava koju ulogu frazem ima u rečeničnom ustrojstvu, kao i na koji se način uključuje u nj (Fink-Arsovski 2012: 8). Budući da je predmet proučavanja ovoga rada konceptualna analiza somatskih frazema u zlatarskome govoru, u narednim će se poglavljima iznijeti najvažniji teorijski aspekti konceptualne analize frazema.

6.1. Somatska frazeologija

Kada se govori o somatskoj frazeologiji, nužno je prije svega objasniti što se podrazumijeva pod pojmom *somatski frazem*. Tim se pojmom označuje, najjednostavnije rečeno, ona skupina frazema koja u svome sastavu ima najmanje jednu somatsku sastavnicu, odnosno najmanje jednu sastavnicu kojom se označuje dio tijela (Kovačević 2012: 16; Kovačević 2019: 26; Malnar Jurišić 2017: 75). Naime, većina frazema svoju motivaciju pronalazi u čovjekovu uobičajenom načinu života te su kao takvi prvenstveno utemeljeni na njegovu iskustvu. Iz tog razloga čovjekovo tijelo postaje neiscrpnim izvorom nastanka mnogih somatskih frazema.

Somatski su frazemi jedna od najproduktivnijih frazemskih skupina te su veoma zastupljeni kako u hrvatskim, tako i u frazeološkim korpusima ostalih jezika. U prilog toj činjenici idu brojni radovi iz područja hrvatske somatske frazeologije (primjerice radovi Barbare Kovačević, Marije Malnar Jurišić, Anite Hrnjak, Mire Menac-Mihalić, Martine Bašić) te radovi koji se bave kontrastivnom analizom somatskih frazema dvaju jezika (primjerice radovi Ivane Jerolimov, Zvonimira Novoselca, Jasne Novak Milić, Ane Dugandžić) – hrvatskoga te brojnih indoeuropskih jezika (njemačkoga, švedskoga, engleskoga, talijanskoga, ukrajinskoga, ruskoga, poljskoga). U tome kontekstu vrijedi istaknuti knjigu „Hrvatski frazemi od glave do pete“ (2012) Barbare Kovačević, nastalu na temelju autoričine doktorske disertacije. Posrijedi je monografija koja sustavno popisuje hrvatske somatske frazeme, točnije njih 734, a u središte proučavanja stavlja njihovu analizu s četiriju temeljnih aspekata. Na kraju

knjige autorica donosi rječnik hrvatskih somatskih frazema, čime na pregledan način usustavljuje frazeološku građu.

Prilikom definiranja pojma *somatski frazem* prethodno je navedeno kako sastavnice takvih frazema imaju nazive za dio tijela, no nije pobliže određeno je li u tome slučaju riječ o dijelu ljudskoga ili pak životinjskoga tijela. Po tome se pitanju razlikuju mišljenja frazeologa budući da jedan dio njih smatra da takva skupina frazema u sebi može uključivati i dijelove životinjskoga, a ne samo ljudskoga tijela (Kovačević 2012: 16; Malnar 2011: 101). Na suprotstavljena mišljenja frazeologa u vezi s time koji se frazemi mogu klasificirati kao somatski, nailazi se i kod onih frazema koji u svome sastavu uključuju somatizme koji označuju unutarnje organe (primjerice somatizmi *bubreg, jetra, crijevo, mozak, želudac*), potom kod frazema koji se odnose na apstraktne sastavnice (*duša, um*), kao i kod onih frazema koji u sebi uključuju tjelesne izlučevine (*znoj, krv, suza*) (Kovačević 2012: 16; Malnar 2011: 101). Pritom je važno istaknuti kako su ti potonji somatizmi mnogo manje podložniji procesu frazeologizacije u odnosu na somatizme koji se odnose na vanjske dijelove tijela koji su puno rašireniji u frazeološkim korpusima (primjerice somatizmi *glava, ruka, oko, jezik, noga*). Objašnjenje te činjenice krije se u čovjekovoj percepciji kakvu funkciju ima određeni dio tijela, odnosno koliko je ta funkcija važna u svijesti čovjeka (Kovačević 2012: 17). Izuzetak od upravo navedenog jest somatizam *srce* koji je prisutan u velikom broju somatskih frazema. Naime, taj somatizam sadrži obilje simbolike i slikovitosti, a osim toga frazemi s tom sastavnicom ujedno su i najčešće odraz emotivnog stanja čovjeka (Kovačević 2012: 283; Malnar Jurišić 2021: 495).

U proučavanju somatske frazeologije veliku ulogu ima kulturna komponenta budući da su, kao što je već rečeno, procesu frazeologizacije podložniji oni somatizmi čija je funkcija čovjeku važnija, kao i oni somatizmi koji imaju izraženiju simboliku u svijesti govornika. Pritom je važno naglasiti kako određeni somatizmi imaju različitu simboliku u različitim kulturama, stoga „proučavanje frazeologije jednoga jezika nužno nameće kontekst kulture, a samim time i nemogućnost univerzalnoga pristupa jezičnoj građi.“ (Kovačević 2012: 16).

Jedan od važnih izvora nastanka somatskih frazema počiva na gestama i mimikama kao važnim čimbenicima neverbalne komunikacije. Frazemi koji su nastali na temelju gesta i mimika na verbalan način označuju pokret čovjekova tijela, stoga je logično da najveći broj takvih frazema u sebi sadrži jednu ili više somatskih sastavnica. Drugim riječima, kako navodi Anita Hrnjak (2005: 33), „velik broj frazema gestovno-mimičkog podrijetla utemeljen je na ja-gestama i mimičkim pokretima, a značenje im izražava određena čovjekova unutarnja stanja i

osjećaje, dok slika u pozadini takvih frazema prikazuje pokrete nekog dijela tijela, lica ili očiju, pa svi frazemi toga tipa u svome sastavu kao komponentu sadrže jedan ili više somatizama“.

6.2. Dijalektna frazeologija

Počeci bavljenja frazeologijom standardnoga jezika sežu u sedamdesete godine prošloga stoljeća, dok je tek krajem 20. stoljeća započeo sve veći interes za istraživanje dijalektno frazeološke građe, odnosno dijalektnih frazema kojima obiluju organski idiomi. Pritom je važno istaknuti da takvi dijalektološki radovi prvenstveno prikazuju i analiziraju frazeološku građu određenoga mjesnog govora, dok su u manjoj mjeri zastupljena znanstvena djela u čijem su središtu dijalektni frazemi cijeloga dijalekta (Malnar Jurišić 2015: 87). Uz mnoge stručne i znanstvene radove i projekte, u današnje je vrijeme frazeologija svih triju hrvatskih narječja postala predmetom proučavanja mnogih završnih i diplomskih radova.

Neupitna je činjenica da radovi koji su nastali kao rezultat bavljenja dijalektnom frazeologijom svjedoče o bogatstvu jezičnoga fonda pojedinoga mjesnog govora. Jednako tako, rad na dijalektnoj frazeologiji predstavlja plodno tlo za izradu opisa mjesnoga govora. Drugim riječima, bavljenje takvom problematikom može rezultirati detaljnijim i cjelovitijim opisima pojedinoga govora na temelju jezičnih značajki koje se mogu utvrditi iz dijalektnih frazema (Malnar-Jurišić 2015: 89).

Kao što je to već naznačio Josip Matešić (1995: 85), „sistemska istraživanje i stručna obrada materijala u dijalektima i govorima ne samo što će otkriti frazeološko bogatstvo jezika, složenu dinamiku varijantnog sistema, odrediti granicu prema standardnoj normi, nego će to biti i neophodno pomagalo pri rješavanju zamršenih pitanja zastarjelih gramatičkih struktura, pojava leksičkih petrifikacija, problema vezanih uz povijesni razvitak jezika uopće.“ Iz potonje Matešićeve konstatacije može se zaključiti kako su dijalektni frazemi izvrstan pokazatelj leksema koji su postali dio pasivnoga leksika, odnosno onih leksema koji više nisu u aktivnoj uporabi. U skladu s time, činjenica je da se takvi leksemi ne pojavljuju u svakodnevnoj komunikaciji, već jedino u frazemskim strukturama. U vezi s razumijevanjem značenja frazema koji u svome sastavu imaju lekseme pasivnoga leksika, Marija Malnar Jurišić (2015: 89–91) izdvaja dvije skupine frazema: „1) frazemi koji kao sastavnicu imaju leksem koji se u svakodnevnome govoru više ne koristi i upotrebljava se isključivo u frazemu, ali je njegovo

značenje ispitanicima dobro poznato; 2) frazemi koji čuvaju sastavnicu čije značenje nije više poznato ni govornicima koji su ih upotrijebili te ga samo pretpostavljaju“.

S obzirom na to da su za potrebe ovoga diplomskog rada prikupljeni frazemi u kajkavskome punktu, pažnja će se primarno usmjeriti na važne prinose kajkavskoj dijalektnoj frazeologiji. S tim u vezi, neizostavno je spomenuti Miru Menac-Mihalić kao ključno ime hrvatske dijalektne frazeologije budući da se smatra njenom začetnicom, kao i Jelu Maresić koja je još 1994. godine objavila rad „Iz frazeologije govora Podravske Sesveta“, do kada još nisu postojali radovi koji su se bavili frazeologijom izvornih kajkavskih govora. U tome kontekstu valja izdvojiti i knjigu „Frazeologija križevačko-podravske kajkavske govora s rječnicima“ (2008) koja je nastala u suautorstvu Mire Menac-Mihalić i Jele Maresić. Kao što sugerira i sam naslov knjige, predmet istraživanja ove knjige odnosi se na frazeologiju križevačko-podravske skupine govora koja obuhvaća sljedeće kajkavsko područje: „od Drave na sjeveru, Staroga Gradca, Pitomače, Podravske Sesveta i Kloštra Podravske na istoku, Kozarevca, Šandrovca i Ciglene na jugoistoku preko Križevaca i okolice, Vrbovca i okolice na jugozapadu“ (Maresić; Menac-Mihalić 2008: 12). Knjiga se sastoji od teorijskih dijelova koji se tiču relevantnih podataka o istraženim govorima (primjerice karakteristike govora križevačko-podravske dijalekta, a s tim se u vezi donose i karte istraženih punktova) te od frazeološke teorije koja se ponajprije bazira na strukturnu analizu frazema. Najiscrpniji dio knjige čini leksikografska obrada frazeološke građe koja je objedinjena u dvama rječnicima („Rječnik frazema“ i „Rječnik istoznačnih i blisko značnih frazema“). Osim toga, knjiga sadrži i dva rječnika manje poznatih riječi koje su zastupljene u „Rječniku frazema“ kako bi se olakšalo razumijevanje riječi križevačko-podravske govora onim čitateljima koji nisu izvorni govornici toga dijalekta.

U kontekstu vrijednih doprinosa kajkavskoj frazeologiji vrijedi spomenuti i Mariju Malnar Jurišić. Naime, Marija Malnar Jurišić autorica je više radova posvećenih frazeologiji čabarskih govora koji pripadaju gorskokotarskoj kajkavštini. S tim u vezi, 2011. objavljen je rad „Somatska frazeologija čabarskih govora“ u kojemu se sa strukturnoga aspekta analiziraju somatski frazemi čabarskoga područja, a iste te godine objavljen je i rad „Poredbeni frazemi u čabarskim govorima“ koji prikazuje strukturno-semantičke značajke poredbenih frazema čabarskoga govora. Suradnjom Malnar Jurišić i Perine Vukše Nahod objavljen je rad „O čovjeku ukratko – konceptualna analiza frazema čabarskih govora“ (2015) koji u središte svoga proučavanja stavlja konceptualnu analizu frazema triju čabarskih govora – Tršća, Prezida i Čabra. Konceptualna analiza frazema kajkavskih govora svoje je mjesto našla i u radu Malnar

Jurišić iz 2017. godine. Riječ je o radu „Tijelo u hrvatskoj dijalektnoj frazeologiji“ koji somatske frazeme crpi iz svih triju hrvatskih narječja, dok su dijalektne potvrde kajkavskoga narječja zabilježene iz povećeg broja kajkavskih punktova („Bakovčice, Kloštar Podravski, Križevci, Podravske Sesvete, Virje, Veliki Raščani i Vrbovec (križevačko-podravski dijalekt), Sveti Đurđ (varaždinsko-ludbreški dijalekt), Mala Subotica (međimurski dijalekt), Čabar, Prezid, Tršće (goranski dijalekt)“ (Malnar Jurišić 2017: 76)).

7. Konceptualna analiza frazema

Temeljna postavka od koje se treba poći u tumačenju konceptualne analize frazema jest činjenica da je većina frazema zasnovana na temelju različitih metafora. Pritom je važno shvatiti da u tom kontekstu metafora nije samo čimbenik jezika, već i ljudskoga uma, odnosno mišljenja koje počiva na različitim konceptima u vezi s time kako čovjek poima i opaža svijet oko sebe. Drugim riječima, kako navode George Lakoff i Mark Johnson (2015: 3), „naš konceptualni sustav ustrojava i definira metafora“. Lakoff i Johnson smatraju da je ljudski konceptualni sustav, dakle način na koji ljudi razumijevaju svijet oko sebe i kako komuniciraju u njemu, u svojoj naravi bitno metaforičan (Lakoff, Johnson 2015: 3). Ovime se zapravo implicira pristup frazemima koji počiva na temeljima kognitivne lingvistike, odnosno kognitivne semantike koja je njezin sastavni dio.

Kako bi se detaljnije objasnile tvrdnje koje su naznačene u prethodnom odlomku, najprije treba iznijeti bitne činjenice koje se tiču kognitivne lingvistike i njenoga ključnog dijela – teorije konceptualne metafore. Naime, kognitivna lingvistika, kao jedna od vodećih suvremenih lingvističkih struja, daje drukčiji pogled na poimanje jezika. U tome se kontekstu jezične pojave ne promatraju isključivo kao mnoštvo struktura koje su ustrojene prema nizu formalnih pravila. Bit kognitivne lingvistike krije se upravo u tome da jezik postaje odrazom spoznajnih procesa čije je središte zbivanja ljudski um (Tabakowska 2005: 19). S tim u vezi, jezične se strukture promatraju kao „jezične predodžbe svijeta gledane očima „konvencionalnog“ promatrača“ (Tabakowska 2005: 18) koje služe „kako bi čovjek mentalno obradio tj. oblikovao pojavnosti izvanjezičnoga svijeta“ (Raffaelli 2015: 15).

Prema kognitivnolingvističkim shvaćanjima, metafora se ne percipira na tradicionalan način, kao stilska figura riječi koja je utemeljena na sličnosti i koja je kao takva svojstvena književnim tekstovima, već se ona smatra „kognitivnom sposobnošću koju rabimo u stvarnom vremenu, a koja nam omogućuje povezivanje dviju domena znanja, i to tako da ciljnu domenu (ili neke njezine aspekte) shvaćamo pomoću (nekih aspekata) izvorne domene“ (Stanojević 2009: 365). U tome kontekstu čovjek posjeduje veće znanje o ciljnoj domeni te putem nje objašnjava neki aspekt izvorne domene (Jurčić Katunar 2013: 219). Na taj način konceptualna metafora postaje odrazom čovjekova iskustva i znanja o svijetu budući da upravo o čovjekovu znanju ovisi uspješnost povezivanja izvorne i ciljne domene. To pritom ne znači da se time isključuje čovjekovo znanje o jeziku, već štoviše ono se povezuje s njegovim znanjem o svijetu (Raffaelli 2004: 87). Samim time, značenje koje se formira tim procesom dio je čovjekova

konceptualnoga sustava koji je izgrađen na temelju njegovih kognitivnih sposobnosti (Tuđman Vuković 2009: 126–127).

Na temelju činjenica koje su iznesene u prethodnome odlomku, vidljivo je da se prema kognitivistima metafora poima kao jedan od temeljnih mehanizama djelovanja jezika uopće. Kognitivni je pristup važan u bavljenju frazeologijom budući da je, kao što je već naznačeno, većina frazema zasnovana na konceptualnim metaforama. Iz tog razloga čovjek na temelju određenih koncepata (koji su temeljeni na njegovu znanju, dakle kognitivnim sposobnostima) zaključuje o značenju pojedinoga frazema. U tome smislu pojam *koncepta* podrazumijeva tematska semantička polja u koja se grupiraju frazemi i u vezi s kojima se oformljuje frazeološko značenje (Fink-Arsovski 2002: 37). Drugim riječima, frazemi se na taj način svrstavaju u određene skupine koje dijele isti koncept, bez obzira na njihovu strukturu i kategorijalno značenje (Kovačević 2012: 126). Dakle, konceptualna metafora, kao jedan od najproduktivnijih mehanizama formiranja frazema, motivira nastanak frazema koji ulaze u frazeološki fond određenoga jezika kada postanu ustaljeni i općeprihvaćeni izrazi, odnosno kada prođu proces frazeološke konvencionalizacije (Omazić 2014: 30).

8. Konceptualna analiza somatskih frazema u mjesnome govoru Zlatara

Kao što je već naznačeno u metodologiji izrade rada, konceptualna analiza somatskih frazema zlatarskoga govora provest će se na temelju klasifikacije koju donosi Barbara Kovačević u knjizi „Hrvatski frazemi od glave do pete“. Naime, za tu su klasifikaciju ključne sljedeće tri skupine frazema u koje su raspoređeni izdvojeni koncepti: „1. frazemi koji se odnose na čovjeka; 2. frazemi kojima se opisuje količina; 3. frazemi kojima se opisuju vremenski i prostorni odnosi“ (Kovačević 2012: 126).

U analizirani korpus frazema ušle su one somatske sastavnice koje označuju dijelove ljudskoga, a ne životinjskoga tijela. S tim u vezi, uz vanjske dijelove tijela, u korpusu frazema zastupljeni su i oni frazemi kojima se označuju unutarnji organi, apstraktne sastavnice te tjelesne izlučevine. Pritom je važno naglasiti kako su konceptualnom analizom zahvaćeni gotovo svi prikupljeni somatski frazemi, a izostavljeni su oni frazemi čije se frazeološko značenje ne može objediniti pod adekvatan koncept.

8.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka

8.1.1. Frazemi kojima se opisuje čovjekova vanjština

8.1.1.1. Mršavost

bīti <sāma> kuōst i kuōža – 'biti vrlo mršav'

kōsti se vīde kōmu – 'mršav je *tko*'

vīdeṭi rēbra kōmu – 'mršav je *tko*'

8.1.1.2. Mekoća lica

kāk dīečja rīt – 'veoma glatko, njegovano'

8.1.2. Frazemi kojima se opisuju čovjekove sposobnosti

8.1.2.1. Dobar vid

ōke sōkolove – 'dobar vid; čovjek koji dobro vidi i zapaža'

imēti dōbre ōke – 'dobro uočavati, primjećivati'

8.1.3. Frazemi kojima se opisuju čovjekove osobine

8.1.3.1. Dob

8.1.3.1.1. Starost

ṣẹda/siēda brāda – 'star čovjek, starac'

8.1.3.2. Pozitivne ljudske osobine

8.1.3.2.1. Čast, ugled

osṿẹtliti <svôj> òbraz – 'postići uspjeh, istaknuti se nečim dobrim'

8.1.3.2.2. Poštenje

ḅiti č̣istex rōuk – 'biti pošten, pošteno raditi'

8.1.3.2.3. Hrabrost, ohrabrenje

iṃẹti ṃūda – 'imati odvažnosti da se poduzme što rizično, iskazati hrabrost'

8.1.3.2.4. Iskrenost

ḍẹti rōuku na ṣyc̣e – 'reći istinu'

otpṛẹti/otprịeti ṣyc̣e kōmu – 'iskreno sve ispričati komu'

8.1.3.2.5. Dobrota, osjećajnost

ḍọbeṛ kāk ḍūša – 'jako dobar'

ḍūša ot čoṿeka – 'jako dobar čovjek'

iṃẹti ḍọbru ḍūšu – 'biti jako dobar'

8.1.3.2.6. Snalažljivost

dọč̣ẹkati ṣẹ na n̄ūg̣ẹ kāk m̄āč̣ek – 'spretno se izvući iz neprilika'

8.1.3.2.7. Pružanje podrške

dṛž̄ati f̄īḡē kōmu – 'željeti uspjeh komu'

8.1.3.2.8. Pokornost, poslušnost

j̄ēsti kōmu z rōuke – 'biti poslušan, pokoran'

p̄asti na kol̄ena – 'pokoriti se komu, pokleknuti pred kim'

8.1.3.2.9. Odlučnost

vudr̄iti z š̄aku po stūolu – 'odlučno se suprotstaviti, izraziti nezadovoljstvo'

8.1.3.2.10. Uspješnost

bīti srĕtne rōūke – 'imati sreće, uspijevati'

īti ot rōūke – 'uspijevati bez poteškoća'

8.1.3.2.11. Strpljivost, staloženost

imĕti đĕbĕle žīfce – 'imati strpljenja za što'

8.1.3.2.12. Darežljivost, velikodušnost

dāvati z šāku i z kāpu – 'davati drugima mnogo, ne škrtariti'

8.1.3.2.13. Pružanje pomoći

īti na rōūku kōmu – 'postupati u korist *koga*, činiti *komu* uslugu'

8.1.3.2.14. Izražavanje zadovoljstva

dĕti sĕce na mĕste – 'smiriti se'

dūša je na mĕstu kōmu – 'zadovoljan je *tko*, miran je *tko*'

dūša se v rīt vrnula kōmu – 'zadovoljan je *tko*, miran je *tko*'

glāditi brādu – 'biti zadovoljan'

glāditi bĕk – 'biti veoma zadovoljan'

smĕši se bĕk kōmu – 'odaje zadovoljstvo *tko*'

8.1.3.2.15. Biti pametan

imĕti mōzga v glāve – 'biti pametan'

imĕti sōli v glāve – 'imati pameti, biti pametan'

8.1.3.3. Negativne ljudske osobine

8.1.3.3.1. Nemati časti, nemati ugleda

okālati ōbraz – 'osramotiti se, moralno pasti, izgubiti dostojanstvo'

zmāzati rōūke – 'sudjelovati u nepoštenim stvarima'

8.1.3.3.2. Dodvoravanje, ulizivanje

līzati kōmu pĕte – 'ulizivati se *komu*'

lîzati rît kòmu – 'dodvoravati se *komu*, biti ulizica'

naprāviti slătke lîçe – 'dodvoravati se'

uvlîēči se v rît kòmu – 'dodvoriti se *komu*, umiljavati se *komu*'

8.1.3.3.3. Ravnodušnost

ne trèpnuti z òkēm – 'ne reagirati na *što*, ostati potpuno nezainteresiran'

odmâxnuti z rukòu/rukû – 'biti ravnodušan, ne mariti'

8.1.3.3.4. Pretjerana umiljatost

zavlèči/zavlîēči se pot kuòžu kòmu – 'umiliti se *komu*, pridobiti *čiju* naklonost'

8.1.3.3.5. Pretjerana brižnost

čûvati kòga, kâj kâk òči v glâve – 'pomno paziti na *koga*, *što*, brižno čuvati *koga*, *što*'

čûvati na dlânu kòga – 'pažljivo, brižno čuvati *koga*'

8.1.3.3.6. Sitničarenje, cjepidlačenje

glèđeti v zòube kòmu – 'cjepidlačiti *zbog koga*'

iskâti dlâku v jâjcu – 'biti sitničav, cjepidlačiti'

8.1.3.3.7. Tvrdo glavost, nepopustljivost

îti z glâvu čèž zîd – 'biti tvrdoglav, silom *što* htjeti postići, tvrdoglavo *što* uzaludno raditi'

8.1.3.3.8. Sklonost krađi

imèti dòuge pŕste – 'biti sklon krađi, krasti'

8.1.3.3.9. Sklonost ogovaranju, zloba

imèti jèzik kâk lopàtu – 'biti zlonamjerno brbljav'

imèti zmâžani jèzik – 'biti sklon ogovaranju'

zlî /xûdi jezîki – 'zlobni ljudi, zlobnici koji druge ogovaraju'

8.1.3.3.10. Brbljavost

imèti jèzik kâk krâva rêp – 'biti brbljav'

8.1.3.3.11. Brzopletost

bîti bŕzi na jezîku – 'biti brzoplet, reći ne razmislivši'

jèzik je bržîēši ot pâmeti kòmu – 'brzoplet je *tko*, nepromišljen'

8.1.3.3.12. Bezobzirnost, drskost

imëti dëbêlu kuôžu – 'biti neosjetljiv, nemati srama'

8.1.3.3.13. Besramnost

imëti dëbêli ôbraz – 'biti drzak'

imëti ôbraz kâk žôn – 'nemati srama, biti bezobrazan'

8.1.3.3.14. Bezosjećajnost

bîti tÿdoga sÿca – 'biti okrutan, nemilosrdan'

imëti sÿçë kâk kâmen – 'biti bezosjećajan'

8.1.3.3.15. Hirovitost

imëti mùxe v glâve – 'biti hirovit, imati hirove'

8.1.3.3.16. Oholost

dîçi nuôs – 'praviti se važan, biti umišljen'

odmëriti kôga ot glâve do pÿtë – 'oholo pogledati koga; radoznalo pogledati koga'

8.1.3.3.17. Osjećaj krivnje

imëti pùtra na glâve – 'biti kriv'

8.1.3.3.18. Umna ograničenost, glupost

bîti tÿdë glâve – 'biti tvrdoglav'

glùp/bëdast kâk rît – 'veoma glup'

imëti prâznu glâvu – 'biti glup, ne shvaćati'

nëmati mōzga – 'biti glup'

ne vîdëti dâle ot <svōjega> nuôsâ – 'biti ograničenih spoznaja'

šùpļa glâva kâk lōpta – 'glupa osoba'

8.1.3.3.19. Luckast

falî kōmu dëska v glâve – 'lud je tko'

nëmati sÿ dëske v glâve – 'biti lišen normalnog ponašanja'

vüdrën v glâvu – 'biti luckast, hirovit'

8.1.3.3.20. Nespretnost

imëti dvë liëve/lëve nuôge – 'ne znati plesati'

8.1.3.3.21. Kukavičluk

čüvati <svòja> plëča – 'ne izlagati se opasnostima, čuvati se'

čüvati <svòju> rît – 'čuvati se, ne izlagati se opasnostima, biti kukavica'

8.1.3.3.22. Uvredljivost

obësiti nuôs <do pòda> – 'naljutiti se, uvrijediti se'

obësiti vüsnicu – 'biti nezadovoljan, uvrijeđen'

ràniti v sÿcë köga – 'povrijediti, uvrijediti koga'

stàti na žouÿ kömu – 'povrijediti koga, zamjeriti se komu'

vgrîsti za sÿcë köga – 'duboko uvrijediti koga'

zafÿknuti z nuôsëm na käj – 'biti nezadovoljan, uvrijeđen čime'

8.1.3.3.23. Pretjerana znatiželja

gûrati/ftëkati nuôs sÿkam – 'biti pretjerano znatiželjan'

zabâdati svòj nuôs v käj – 'upletati se u tuđe stvari, biti pretjerano znatiželjan'

8.1.3.4. Osobine koje se ne mogu odrediti isključivo pozitivne ili negativne

8.1.3.4.1. Žrtva

prolëvati <svòju> kÿf za köga, za käj – 'žrtvovati život za koga, za što'

8.1.3.4.2. Hladnokrvnost

mÿzle kÿvi – 'miran, staložen, priseban, hladnokrvan'

8.1.3.4.3. Gadljivost

ne pëxnuti ni z mâlim pÿstëm köga, käj – '1. ne učiniti ništa nažao komu; 2. osjećati gađenje prema komu, čemu'

obrăča sÿ žëlôudëc kömu – 'mučno je komu od čega'

8.1.3.4.4. Neiskustvo

në znati si ni nuôs obrÿsati – 'biti nezreo, neiskusano'

8.1.3.4.5. Moć zapažanja, moć predviđanja

imëti dõbber nuõs za kõga, za kàj – 'imati dobru moć zapažanja'

vìdëti po nuõsu kõmu – 'prosuditi o čemu na temelju čijeg izgleda ili ponašanja'

8.1.4. Frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitoga ili tuđega djelovanja

8.1.4.1. Zaljubljenost

zavrtëti glãvu kõmu – 'zaluditi koga, osvojiti koga, opčiniti koga'

zgubìti glãvu za kìm – 'biti zaluđen kime'

zaluđbiti sę prëk vûx – 'jako se zaljubiti'

8.1.4.2. Olakšanje

pål je kãmen z sýca kõmu – 'postalo je lakše komu, osjetio je olakšanje'

8.1.4.3. Preživjeti, ostati živ

glãva je na męstu ostãla kõmu – 'ostao je živ, preživio je tko'

spãsiti glãvu – 'spasiti se'

spãsiti guõlu kuõžu – 'izvući se iz opasne situacije'

zvlëči/zvlëči kuõžu – 'izvući se iz nepravilne, neugodne situacije'

8.1.4.4. Osjećaj sigurnosti

bìti v dõbrim rõuka – 'imati osjećaj sigurnosti uz koga'

8.1.4.5. Smrt, samrt, umiranje

bìti z jënu nogõu/nogû v gruõbu – 'biti na samrti, biti star i bolestan'

dûša je v nuõsu kõmu – 'jedva je živ tko, umire tko'

platìti z glãvu kàj – 'izgubiti život, poginuti (zbog neke krivice, uvjerenja)

rastãjati sę z dûšu – 'umirati, biti na samrti'

8.1.4.6. Životna opasnost

glãva je v tõrbę kõmu – 'život je u opasnosti komu'

igràti sę z glãvu – 'biti neoprezan u ozbiljnoj i opasnoj životnoj situaciji'

8.1.4.7. Umor, iscrpljenost

jėdva sę držàti na nuōga – 'biti jako slab'

8.1.4.8. San, spavanje

xbìti òke – 'nakratko odspavati, odrijeti'

8.1.4.9. Kajanje, pokajanje

lùpati z glãvu v zíd – 'kajati se, žaliti zbog čega loše učinjenoga'

lùpiti/vudrìti sę po čęlu – 'biti zatečen svojim propustom'

pùkati <si> lãsi <na glãve> – 'biti zdvojan, očajavati'

túči sę po glãve – 'kajati se, žaliti zbog čega učinjenoga'

8.1.4.10. Zbunjenost

bęžati kãk mùxa bes glãve – 'trčati brzo, zbunjeno, smušeno'

bìti bes glãve – '1. biti pretjerano smušen, biti izvan sebe; 2. biti bez vođe'

nę zna dô gdę mu je glãva – 'zbunjen je tko, smušen'

8.1.4.11. Strah, uzbuđenje

dúša je kòmu dōšla v gřle – 'jako se prepao tko'

ftęrati strãx v kòsti kòmu – 'izazvati veliki strah kod koga'

kuōža sę najęži kòmu – 'osjetiti uzbuđenje (strah), uzbuditi se, uplašiti se'

nuōge su sę odsękle kòmu – 'jako se uplašio tko'

pãlo je sęcę v gãčę kòmu – 'jako se preplašio tko'

8.1.4.12. Nervoja, uzrujanost

imęti tięnke žífce – 'brzo se uzrujati'

pogodìti v žìveç kōga – 'uzrujati, iznervirati koga'

zgubìti žífce – 'iznervirati se, izgubiti strpljenje'

8.1.4.13. Nemir

imęti čřve v rìti – 'biti nemiran, meškoljiti se'

8.1.4.14. Glavobolja

glâva je kâk balôn kômu – 'osjeća tko pritisak u glavi'

8.1.4.15. Duševna bol

pëxnuti v sřcë kôga – 'probuditi osjećaje u kome'

8.1.4.16. Stanja uvjetovana vremenskim prilikama

smřznuti sę do kôusti – 'jako promrznuti'

8.1.4.17. Nesigurnost, nestabilnost

bïti na staklënim nuôga – 'biti nestabilan (nesiguran)'

bïti v lõšim rôuka – 'biti nesiguran uz koga, nemati čiju potporu'

8.1.4.18. Stanje pijanstva

pļjan kâk rît – 'jako pijan'

v glâvu je vudrïlo kômu kâj – '1. napio se tko; 2. obuzelo je koga što'

8.1.5. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo kretanje

8.1.5.1. Način kretanja

bëžati kûlke/kûl'ike nuôge nõse kôga – 'trčati jako brzo, najbrže moguće'

dâti pëtam vëtra – 'brzo pobjeći'

vlëči/vlëči nuôge – 'teško i sporo hodati'

8.1.6. Frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema jelu

8.1.6.1. Stanja uvjetovana uzimanjem hrane

8.1.6.1.1. Gladovanje, glad

obëšiti zôubę na klîn – 'gladovati, oskudijevati u hrani'

8.1.6.1.2. Najesti se

najësti sę do gřla/gûta – 'najesti se do potpune sitosti'

8.1.6.2. Način uzimanja hrane

8.1.6.2.1. Malo jesti

xìtiti v čûbẹ käj – 'pojesti štogod malo i na brzinu'

děti v zôubẹ käj – 'pojesti štogod malo'

8.1.7. Frazemi kojima se opisuje čovjekov status i životne situacije

8.1.7.1. Životni status

8.1.7.1.1. Život u obilju

živěti kāk bôubreg v lôju – 'dobro, bogato živjeti'

živěti na vîsokę nuôgę – 'živjeti vrlo raskošno, neumjereno rasipati novac'

8.1.7.2. Životne situacije

8.1.7.2.1. Težak život

îti čriêvęm za krûxęm – 'tražiti posao po svijetu'

îti trbûxęm za krûxęm – 'tražiti posao po svijetu'

8.1.7.2.2. Osiromašenje, pogoršanje stanja

ostàti prâznęx rôûk – 'ostati bez čęga, ne dobiti ništa'

ostàti prâznęx šâk – 'ne postići korist'

zęti krûx z čûba kômu – 'oduzeti sredstva za život komu'

8.1.7.2.3. Financijski problemi, dugovanje

bîti do g`la/gûta v dûgima – 'biti prezadužen, imati puno dugova'

8.1.7.2.4. Financijska samostalnost, osamostaljenje

stàti na <svòję> nuôgę – 'osamostaliti se'

8.1.7.2.5. Bezizlazna situacija, teška situacija

dogoręlo je do nôkta kômu – 'postalo je neizdrživo komu, ne može se više trpjeti'

8.1.7.2.6. Izlaz iz teške situacije

prexìtiti pręk plęč käj – 'pretrpjeti u životu što, preživjeti mnoge nevolje'

8.1.8. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi

8.1.8.1. Predvidivo ponašanje

čitati z lica kòmu kàj – 'zapaziti čije osjećaje po izrazu lica'

pīšę na čęlu kòmu kàj – 'veoma je očito što'

8.1.8.2. Nesmotreni postupci, nepromišljeni postupci

īti grļęm v jãgode – 'raditi nešto nepromišljeno, srljati'

rãstati sę z mōzgem – 'biti glup, nepromišljen'

8.1.8.3. Neugodno životno iskustvo

osętiti na <svđje> kuđže – 'doživjeti neko (obično neugodno) iskustvo'

osętiti na svđjim plęćima kàj – 'osjetiti što kao teret, doživjeti nešto neugodno'

8.1.8.4. Nedostatak slobode, biti pod čijim utjecajem

imęti v šãkę kōga – 'imati vlast nad kim'

8.1.8.5. Osjećaj slobode

živęti z pōūnim plūćmi – 'uživati u životu'

8.1.8.6. Dosadilo je komu što, dosađivati komu

dōjti na vřx glãve kòmu – 'dosaditi, dodijati komu'

īti na vūxa – 'dosadno je slušati što, previše se govori o čemu'

pīti křf <na slãmčicu> kòmu – 'ustrajno dodijavati komu, praviti neugodnosti komu'

skãkati po glãve kòmu – 'dosađivati komu, biti nepodnošljiv'

zęzati kōga v zdrãf mōzek – 'dodijavati komu zanovijetanjem'

8.1.8.7. Uhoditi koga, biti uhoden

zmãzati òči kòmu – 'prevariti koga, obmanuti koga'

8.1.8.8. Optuživanje, ruganje

pokazīvati z přstęm na kōga, na kàj – 'osuđivati koga, što'

8.1.8.9. Promatrati, gledati

8.1.8.9.1. Pažljivo promatrati, pažljivo gledati

držàti na òku kòga, kàj – 'kontrolirati *koga*, *što*'

imèti na òku kòga – 'budno pratiti, gledati *koga*, paziti na *koga*, imati *koga* pod kontrolom'

pretvòriti sę <săf> v òkę – 'oprezno gledati *koga*, *što*'

8.1.8.9.2. Privući pozornost

xìtiti òkę na kòga – 'postati zainteresiran se za *koga*'

pàsti v òči kòmu – 'privući pozornost *komu*, biti jako uočljiv'

8.1.8.9.3. Gledati sa sumnjom, gledati s nepovjerenjem

glèdęti ispòt òka – 'gledati s nepovjerenjem'

glèdęti pòt òkę kòga – 'mrko gledati *koga*'

8.1.8.9.4. Gledati začuđeno

ne vèruvati svòjim oçimâm – 'vidjeti što nevjerojatno, čuditi se viđenome'

8.1.8.9.5. Namjerno predvidjeti što

čęz pŕstę preglèdęti kòmu kàj – 'biti popustljiv prema *komu*, oprostiti *komu što*'

8.1.8.9.6. Vidjeti što osobno

vìdęti na svòje òči – 'biti očevidac čega'

8.1.8.10. Šutjeti

dęti flàster na čûbę kòmu – 'prisiliti *koga* da ušuti'

dęti jęzik za zòube – 'zašutjeti'

ne otpŕięti čûbę – 'šutjeti, ne progovoriti ni riječi'

pregrîsti jęzik – 'naglo ušutjeti, iznenada prestati govoriti'

srbî jęzik kòga – 'ne željeti šutjeti'

vgrîsti sę za jęzik – 'naglo ušutjeti, iznenada prestati govoriti, požaliti zbog izgovorenih riječi'

začëpiti gùbicu/gòubec – 'zašutjeti, prestati govoriti'

zàpela je riëč v gřlu kòmu – 'zašutio je tko'

zavëzati jëzik kòmu – 'ušutkati koga, oduzeti komu riječ'

8.1.8.11. Govoriti

8.1.8.11.1. Govoriti nerazgovjetno i tiho

govoriti v brâdu kâj – 'nerazgovjetno i tiho govoriti što, mrmljati'

govoriti v břk – 'nerazgovjetno i tiho govoriti, mrmljati'

8.1.8.11.2. Govoriti bez okolišanja, govoriti iskreno

<biti> bes dlàke na jeziku – 'otvoreno izražavati svoje mišljenje, govoriti bez straha'

rëči/puvëdati v břk kòmu kâj – 'reći otvoreno komu što'

rëči v liçe kòmu kâj – 'otvoreno reći kome što'

imëti òšter jëzik – 'govoriti otvoreno, biti neugodan prema sugovorniku'

8.1.8.11.3. Govoriti mnogo

biti jâki <sàme> na jeziku – 'puno govoriti, obećavati, prijetiti, a ništa ne poduzimati'

ne zapirati čubę – 'stalno govoriti'

8.1.8.11.4. Poticaj za govorenje

vlēči/vliëči za jëzik kòga – 'navoditi koga da progovori, da kaže ono što ne želi'

8.1.8.11.5. Problem s govorenjem

imëti knëdлу v gřlu – 'ne dolaziti do riječi'

na jeziku je kòmu kâj – 'biti spreman reći što, riječi naviru na usta komu'

8.1.8.11.6. Ponavljanje

trùbiti v glâvu jëno te isto – 'ponavljati već izrečeno'

8.1.8.12. Slušati, čuti

8.1.8.12.1. Pozorno slušati

načuliti vūxa – 'pozorno oslušnuti'

nàpeti vûxa kàk mâčëk – 'početi napeto, pozorno slušati'

otprîeti vûxa – 'nastojati čuti i upamtiti, pozorno slušati'

prëtvòriti së x vûxë – 'pozorno slušati'

8.1.8.12.2. Nepažljivo slušati

čëz jëne vûxë nùtra, čëz drùge vàn – 'ignorirati što, brzo zaboraviti što'

poslûšati z pòl vûxa – 'nepažljivo slušati'

sëdëti na vûxi – 'ne slušati, biti nepažljiv'

8.1.8.12.3. Čuti što nevjerojatno

ne vëruvati svòjim vûxam – 'čuti nešto nevjerojatno'

8.1.8.12.4. Osobno čuti što, posredno čuti što

čûti na svòja vûxa – 'osobno čuti, biti svjedok nekom događaju'

8.1.8.13. Mentalne sposobnosti

8.1.8.13.1. Shvatiti

dòjti v glãvu – '(pri)sjetiti se, shvatiti što'

dòšlo je kòmu z rîti v glãvu – 'napokon je shvatio tko'

8.1.8.13.2. Ne moći shvatiti

nëmre dòjti v glãvu kòmu käj – 'ne razumije tko'

8.1.8.13.3. Zaboraviti, ne moći zaboraviti, pamtiti

držàti v glãvë kòga, käj – 'pamtiti koga, što, imati na umu što'

zbìti si z glãvë kòga, käj – 'napustiti misao na koga ili što'

8.1.8.13.4. Misliti samostalno

mìsliti z svòju glãvu – 'misliti samostalno (bez tuđih utjecaja druge)'

8.1.8.13.5. Misliti pod čijim utjecajem, nametanje mišljenja

napùniti vûxa kòmu – 'svašta govoriti komu, opteretiti svojim pričanjem koga'

8.1.8.13.6. Razmišljati, misliti

mòta së po glãvë kòmu käj – 'razmišljati bez prestanka na što'

razbîjati <sẹ̈bi> glãvu – 'mučiti sebe mislima, dugo razmišljati'

8.1.8.13.7. Ne razmišljati

prelõmiti prëk kolëna kãj – 'učiniti što naprečac, riješiti što u afektu'

pùstiti mõzëk na pãšu – 'ne htjeti razmišljati'

8.1.8.13.8. Opametiti koga, urazumiti koga

stëratì kõmu mûxe z glãve – 'urazumiti koga, natjerati koga da se uozbilji'

8.1.8.13.9. Znati, poznavati

imëti v mâlemu pÿstu – 'jako dobro znati što, temeljito poznavati što'

8.1.8.14. Smijati se

držãti së za trbûx ot smëxa – 'grohotom se smijati, dugo i glasno se smijati'

držãti së za žëlõdëc ot smëxa – 'grohotom se smijati'

nasmëjãti së ìspot bÿka – 'smijati se podmuklo (krišom)'

nasmëjãti së ot sÿca – 'nasmijati se veselo'

smëjãti së ot vûxa do vûxa – 'široko se, veselo i iskreno smijati'

8.1.8.15. Čuditi se

krížati së z liëvu rukõu/rukû – 'biti u čudu, beskrajno se čuditi čemu'

opãsti na rît – 'jako se zaprepastiti'

8.1.8.16. Gubitak samokontrole

skaçiti z kuõžë – 'jako razljutiti, do neizdrživosti'

8.1.8.17. Jamčiti

dãti rõuku x vãtru za kõga, kãj – 'biti siguran u koga, što'

8.1.8.18. Iznenaditi koga

nãjti na krîve nuõgë kõga – 'neugodno iznenaditi koga, zateći koga u nezgodnom trenutku'

oboriti z nuõgë kõga – 'oduševiti koga, vrlo ugodno iznenaditi koga'

8.1.8.19. Razotkriti se, razotkriti koga

sněti mäsku z lïca kōmu – 'raskrinkati koga'

8.1.8.20. Štititi koga

čüvati plěča kōmu – 'braniti (štititi) koga'

8.1.8.21. Ignoriranje istine

držäti glävu v pïesku – 'namjerno ignorirati istinu, zatvarati oči pred činjenicama'

gürnuti/porînuti glävu v pïesek <käk nöj> – 'ignorirati istinu'

8.1.8.22. Brinuti se za koga

iměti na gřbači kōga – 'brinuti se za koga, uzdržavati koga'

iměti na vrätu kōga, käj – 'voditi brigu o komu, o čemu'

8.1.8.23. Biti na teret komu, iskorištavati koga

sěsti na gřbaču kōmu – 'iskorištavati koga, postati teret komu'

vîšeti na vrätu kōmu – 'opterećivati koga, biti teret komu'

živěti na čïjoj gřbači – 'biti na teret komu'

8.1.8.24. Prestati biti na brizi komu, prestati iskorištavati koga

sněti së z gřbače kōmu – 'prestati biti na brizi komu'

8.1.8.25. Osloboditi se nametnute obveze

sněti z vräta kōga, käj – 'osloboditi se nametnute obveze, otarasiti se koga, čega'

8.1.8.26. Omalovažavanje, vrijeđanje

gäziti po pęta kōmu – 'prigovarati komu za svaku sitnicu, omalovažavati koga'

8.1.8.27. Poruga, rujanje

smejätï së v lïce kōmu – 'rugati se komu otvoreno'

8.1.8.28. Istući koga, biti istučen

brojiti kōsti kōmu – 'tući koga'

däti po gläve kōmu – 'istući koga'

däti po gübici/gōupcu kōmu – 'udariti po licu koga, pljusnuti koga'

dàti prèk nuosa kòmu – 'ošamariti *koga*, pljusnuti *koga*'

namèstiti kòsti kòmu – 'premlatiti *koga*, isprebijati *koga*'

namèstiti rēbra kòmu – 'istući nekoga'

8.1.8.29. Ubiti *koga*, biti ubijen

dobiti mètèk v čèlè – 'biti ubijen pucanjem u glavu'

dōjti glāve kòmu – 'upropastiti *koga*'

8.1.8.30. Krvoprolíce

platiti z krvjōu kāj – 'zbog kakva postupka izgubiti život, biti ubijen *zbog čega*'

8.1.8.31. Pokoriti *koga*

xìtiti na kolēna kōga, kāj – 'dovesti do propasti *koga, što*'

8.1.8.32. Poraziti *koga*

xìtiti na plēča kōga – 'svladati, pobijediti, poraziti *koga*'

8.1.8.33. Kazniti *koga*, biti kažnjen

dàti po nuōsu kòmu – 'ukoriti *koga*'

snèti glāvu kòmu – 'teško kazniti *koga*'

8.1.8.34. Predbaciti *komu što*

dèti pòd nuōs kòmu kāj – 'prigovoriti, zamjerati *komu što*'

nabìti na nuōs kòmu kāj – 'predbaciti *komu što*, prigovoriti *komu što*'

8.1.8.35. Otjerati *koga*, biti otjeran

dàti z nogōu/nogû v rīt kòmu – 'grubo izbaciti *koga*'

8.1.8.36. Iznevjeriti *koga*, izdati *koga*

obrñuti plēča kòmu – 'napustiti *koga, što*, iznevjeriti *koga, što*'

zabìti nōš v plēča kòmu – 'izdati *koga*'

zabìti nōš v sřcè kòmu – 'izdati *koga*'

8.1.8.37. Obmanjivati *koga*, prevariti *koga*

xìtiti prāšinu v òči kòmu – 'obmanuti *koga*, dovesti u zabludu *koga*'

mòtati/vrtèti oko mâloga p̃řsta kòga – 'lukavo obmanuti koga'
povlèči/povlīēči za nuôs kòga – 'prevariti koga, obmanuti koga'
pròdati mùda pòt bôubręę kòmu – 'prevariti koga, lagati komu'
zmãzati òči kòmu – 'prevariti koga, obmanuti koga'

8.1.8.38. Okomiti se na koga

imèti na zôubu kòga – 'progoniti koga, htjeti napakostiti komu'
zèti na zôup kòga – 'okomiti se na koga, zamrziti koga'
tęrati kòga kãk vrãk gręřnu dûšu – 'jako mučiti koga'

8.1.8.39. Živcirati koga

îti na jętra kòmu – 'nervirati koga, smetati komu'
îti na žīfcę kòmu – 'uzrujavati koga, postajati dosadan komu'

8.1.8.40. Smetati komu

bīti kuôst v gr̃lu kòmu – 'smetati komu, biti nepodnošljiv komu'
bīti t̃yn v òku kòmu – 'biti velika smetnja komu'

8.1.8.41. Nadzirati koga

zèti v svòje rôukę kãj – 'preuzeti što, osobno se pobrinuti za što'

8.1.8.42. Prisiliti koga na što

dęti nõš pòt gr̃le/gût kòmu – 'prisiliti koga da što učini'

8.1.8.43. Pružanje otpora

pokãzati zôubę kòmu – 'suprotstaviti se, pružati otpor komu'

8.1.8.44. Sukob, borba

bõriti sę i z rukãmi i z nogãmi – 'jako se truditi'

8.1.8.45. Svada, zavada

bīti t̃rdoga jezīka – 'biti svadljiv'
bīti na rãtnoj nuôgi z kīm – 'biti zavađen s kim, ne biti u dobrim odnosima s kim'

8.1.8.46. Neravnopravan odnos

glèdèti v plëča kòmu – 'zaostajati za kim, biti gori od koga'

ne bìti ni do kolëna kòmu – biti puno lošiji od koga, ne biti dorastao komu'

8.1.8.47. Predvoditi što, voditi što

bìti na čëlu čëga – 'biti vođa čega, predvoditi što'

dõjti na čëlë čëga – 'zauzeti vodeće mjesto, postati vođa čega'

8.1.8.48. Zajedništvo, sloga

bìti kàk rìt i gáčë – 'biti prisan s nekim'

bìti jëne tiëlë i jëna dûša – 'živjeti u velikoj slozi i ljubavi'

bìti kàk pÿst i nõket z kìm – 'biti prijatelj s kim'

8.1.9. Frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema radu

8.1.9.1. Lijenost, nerad

držàti ròuke v žëpu – 'besposličariti, ništa ne raditi'

ne mÿdnuti z pÿstem – 'ne željeti ništa napraviti, poduzeti, pomoći'

ne štëti zmãzati ròuke – 'ne htjeti raditi'

8.1.9.2. Marljivost, naporan rad

imëti zlàtne ròuke – 'biti vješt, spretan, dobro obavljati ručne poslove'

pÿnuti/hráčnuti v dlàne – 'biti spreman za težak posao'

pÿnuti/hráčnuti v šàke – 'prihvatiti se posla, početi raditi'

8.1.9.3. Prezaposlenost

imëti pòune ròuke pòsla – 'biti prezaposlen, imati puno posla'

8.2. Frazemi kojima se opisuje količina

8.2.1. Neznatna količina, malo

mòre sę dô, kàj na pŕstę jěne rōukę zbrojiti – 'mali je broj koga, čega'

ni kùlke/kùl'ike je čřnoga pòt nòktem – 'nimalo, ni najmanje, ni u najmanjoj mjeri'

8.3. Frazemi kojima se opisuju vremenski i prostorni odnosi

8.3.1. Brzo, na brzinu

dòk bi z òkęm trępnul – 'velikom brzinom, gotovo istog trenutka, začas'

8.3.2. Blizu

bīti pòt nuòsem – 'biti u neposrednoj blizini'

8.3.3. Daleko

bôgu ĩza nuôg – 'veoma daleko, nedostupno, na kraju svijeta'

bôgu ĩza plęč – 'veoma daleko, nedostupno, na kraju svijeta'

9. Zaključak

Za potrebe pisanja ovoga diplomskog rada prikupljen je korpus od 342 somatska frazema koji su potvrđeni u mjesnome govoru Zlatara. Najproduktivnije somatske sastavnice prikupljenoga korpusa odnose se na sljedeće vanjske dijelove tijela: *glava* (44), *oko* (22), *ruka* (21), *noga* (18). Budući da govornici posjeduju veće znanje i veću svijest o primarnim funkcijama navedenih dijelova tijela, ni ne čudi činjenica da su frazemi s tim somatskim sastavnicama najplodniji u promatranome korpusu somatskih frazema. Frazeološka produktivnost somatizma *glava* očituje se u tome što on predstavlja temeljni dio ljudskoga tijela koji je kao takav središte razmišljanja i zaključivanja. Za njim slijedi somatizam *oko* koji se percipira kao najznačajnije ljudsko osjetilo čija je funkcija opažanje okoline, pa je u skladu s time izražena njegova bogata simbolika. Što se tiče somatizama *ruka* i *noga*, njihova je funkcija obavljanje svakodnevnih aktivnosti, stoga posjeduju izraženiju funkcionalnost i razvijeniju simboliku.

Provedenom konceptualnom analizom utvrđeno je kako su najzastupljeniji oni somatski frazemi koji se odnose na čovjeka, pri čemu je u toj skupini zabilježeno ukupno 292 frazema. Unutar te velike skupine, najproduktivniji su oni somatski frazemi kojima se označuju čovjekove osobine (83) te njegovo ponašanje i međuljudski odnosi (136). Promatraju li se somatski frazemi koji se odnose na čovjekove osobine, zamjetno je kako su negativne ljudske osobine zastupljene u puno većem broju od onih pozitivnih. Tako je zabilježeno 26 frazema kojima se označuju pozitivne osobine, 50 frazema kojima se označuju negativne osobine te sedam frazema koji se također odnose na čovjekove osobine, ali se ne može sa sigurnošću odrediti je li pritom riječ o pozitivnim ili negativnim osobinama. Nadalje, prema brojnosti somatskih frazema izdvajaju se sljedeće podskupine kojima se opisuje čovjek: čovjekova stanja te rezultati vlastitoga ili tuđega djelovanja (39), čovjekov status i životne situacije (11), čovjekov odnos prema radu (7), čovjekov odnos prema jelu (4), čovjekova vanjština (4), čovjekovo kretanje (3), čovjekove sposobnosti (2). U preostalim dvjema glavnim skupinama u kojima se nalaze somatski frazemi koji se odnose na količinu i vremenske i prostorne odnose, zabilježeno je svega šest frazema.

Na temelju provedenoga istraživanja vidljivo je kako zlatarsko područje obiluje dijalektnim somatskim frazemima koji su izvrstan pokazatelj kako bogatstva njegova jezičnoga fonda, tako i hrvatskoga lokalnog identiteta.

10. Popis literature

1. Auguštan, Valentina; Bingula, Karlo; Kadoić, Nikola; Kurtanjek, Jelena; Pečarić, Barbara; Sambolić, Ivana; Ščapec, Andrea; Špoljar, Martina; Vitković, Viktorija (2013) *Zlatni bregi i ljudi sa snježne strane Ivanščice*. Ur. Ivana Sambolić. Zlatar: Zlatarska udruga mladih.
2. Brozović, Dalibor (1988) „Kajkavsko narječje“, u: Brozović, Dalibor; Ivić, Pavle. *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, 90–99.
3. Fink-Arsovski, Željka (2002) *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: FF press.
4. Hrnjak, Anita (2005) „Geste i mimika kao izvor frazeologije (na primjeru hrvatske frazeologije“). *Filologija* (44), 29–50.
5. Ivšić, Stjepan (1996) *Jezik Hrvata kajkavaca*. Pretisak iz ljetopisa JAZU, sv. 48 za godinu 1934./35. Zaprešić: Matica hrvatska.
6. Jurčić Katunar, Cecilija (2013) „O konceptualnoj metafori“. *Fluminensia* 25 (2), 217–222.
7. Kekez, Stipe (2019) „O metodologiji dijalektološkoga istraživanja“. *Croatica et Slavica ladertina* 15 (1), 55–72.
8. Kovačević, Barbara (2012) *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
9. Kovačević, Barbara (2019) „Frazeologija i mitologija“. *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika* 6 (2), 26–27.
10. Lakoff, George; Johnson, Mark (2015) *Metafore koje život znače*. Zagreb: Disput.
11. Lončarić, Mijo (1996) *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga
12. Lončarić, Mijo (2005) *Kajkaviana & Alia: ogledi o kajkavskim i drugim hrvatskim govorima*. Zagreb: IHJJ & Čakovec: Zrinski.
13. Lončarić, Mijo; Kuzmić, Martina (2009) „Glavnina kajkavskih govora u dijalektološkim radovima u Kajuu“. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu* (209), 45–60.

14. Lončarić, Mijo; Zečević, Vesna (2005) „Jat u kajkavštini“ u: Lončarić, Mijo. *Kajkaviana & Alia: ogledi o kajkavskim i drugim hrvatskim govorima*. Zagreb: IHJJ & Čakovec: Zrinski, 73–88.
15. Malnar, Marija (2011) „Somatska frazeologija čabarskih govora“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 37 (1), 101–119.
16. Malnar Jurišić, Marija (2015) „O frazeološkim istraživanjima u hrvatskoj dijalektologiji“. *Filologija* 53 (1), 86–96.
17. Malnar Jurišić, Marija; Vukša Nahod Perina (2015) „O čovjeku ukratko – konceptualna analiza frazema čabarskih govora“. *Jezikoslovni zapiski* 21 (1), 121–136.
18. Malnar Jurišić, Marija (2017) „Tijelo u hrvatskoj dijalektnoj frazeologiji“, u: *Zbornik radova 45. seminara Zagrebačke slavističke škole: Tijelo u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi*, (ur. Ivana Brković, Tatjana Pišković), Zagreb: FF press – Zagrebačka slavistička škola, 75–99.
19. Malnar Jurišić, Marija (2021) „Srce i duša u hrvatskoj dijalektnoj frazeologiji“, u: *Kroz prostor i vrijeme, Zbornik u čast Miri Menac-Mihalić*, (ur. Anđela Frančić, Boris Kuzmić), Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, FF press, 487–510.
20. Maresić, Jela; Menac-Mihalić, Mira (2008) *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
21. Maresić, Jela; Miholek, Vladimir (2011) *Opis i rječnik đurđevčkoga govora*. Đurđevac: Gradska knjižnica Đurđevac.
22. Matešić, Josip (1982) *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga
23. Matešić, Josip (1995) „Frazeologija i dijalektologija“. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 9, 83–88.
24. Menac, Antica (1978) „Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije“. *Filologija* (8), 219–226.
25. Menac, Antica (1994) „Frazeologija u različitim tipovima jednojezičnih hrvatskih rječnika“. *Filologija* (22-23), 161–168.

26. Menac, Antica; Fink-Arsovski Željka; Venturin, Radomir (2003) *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
27. Menac, Antica (2007) *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
28. Menac-Mihalić, Mira (2011) „Iz kajkavske frazeologije“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 37 (2), 479–491.
29. Omazić, Marija (2014) „Konceptualna metafora u frazeologiji“, u: Stanojević, Mateusz-Milan. *Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu*. Zagreb: Srednja Europa, 27–39.
30. Raffaelli, Ida (2004) „Odnos strukturalne semantike prema kognitivnoj“. *Suvremena lingvistika* 57-58 (1-2), 67–92.
31. Raffaelli, Ida (2015) *O značenju. Uvod u semantiku*. Zagreb: Matica hrvatska.
32. Sviben, Kazimir (1974) „Prilozi poučavanju zlatarskog govora“, u: *Kajkavski zbornik: izlaganja na znanstvenim skupovima o kajkavskom narječju i književnosti u Zlataru 1970–1974*. Zlatar: Narodno sveučilište „Ivan Goran Kovačić“, 125–178.
33. Sviben, Kazimir (1994) „Supin u govoru zlatarskog kraja“, u: *Kajkavski zbornik: Znanstveni skup o kajkavskom narječju pod pokroviteljstvom Hrvatske akademije znanosti i umjestnosti*. Zlatar: Dani kajkavske riječi, 13–21.
34. Tabakowska, Elżbieta (2005) *Gramatika i predočavanje: uvod u kognitivnu lingvistiku*. Zagreb: FF press.
35. Tuđman Vuković, Nina (2009) „Značenje u kognitivnoj lingvistici“. *Suvremena lingvistika* 35 (67), 125–150.
36. Vranić, Stanko (2010) *Tak se govori(le) prinac*. Konjščina: Vranić-dom.
37. Zečević, Vesna (1993) „Loborska kajkavština“. *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 19 (1), 443–464.
38. Zečević, Vesna (1994) „Zlatarski govor u tipološkoj klasifikaciji kajkavskih govora bednjanskozagorskoga dijalekta“. *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 20 (1), 363–368.

Internetski izvori:

1. *Državni zavod za statistiku*, [Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857-2001](#). (posjet 4. studenoga 2022.)

11. Prilozi

11.1. Popis karata

Karta 1. Geografski smještaj Zlatara unutar Krapinsko-zagorske županije (Vranić 2010: 4)

Karta 2. Prostiranje bednjanskozagorskoga dijalekta na karti kajkavskoga narječja (Lončarić 2005: 110)

11.2. Popis somatskih frazema u mjesnome govoru Zlatara

BRADA

glàditi brâdu – 'biti zadovoljan'

govoriti v brâdu kâj – 'nerazgovjetno i tiho govoriti *što*, mrmljati'

sëda/sîeda brâda – 'star čovjek, starac'

BRK

glàditi bÿk – 'biti veoma zadovoljan'

govoriti v bÿk – 'nerazgovjetno i tiho govoriti, mrmljati'

nasmëjâti së ìspot bÿka – 'smijati se podmuklo (krišom)'

rëči/puvëdati v bÿk kòmu kâj – 'reći otvoreno *komu što*'

smëši së bÿk kòmu – 'odaje zadovoljstvo *tko*'

BOUBREG

živëti kâk bôubreg v lôju – 'dobro, bogato živjeti'

ČUBE

dëti flâster na čûbe kòmu – 'prisiliti *koga* da ušuti'

xîtiti v čûbe kâj – 'pojesti štogod malo i na brzinu'

ne otpriëti čûbe – 'šutjeti, ne progovoriti ni riječi'

ne zapirâti čûbe – 'stalno govoriti'

skaçiti <sâm> sëbi v čûbe – 'nesvjesno proturječiti sam sebi'

zëti krûx z čûba kòmu – 'oduzeti sredstva za život *komu*'

zëti riëč z čûba kòmu – 'izgovoriti ono što je netko drugi mislio'

ČRIEVE

îti čriëvem za krûxem – 'tražiti posao po svijetu'

ČELE

bīti na čělu čěga – 'biti vođa čega, predvoditi što'

dobīti mětək v čěle – 'biti ubijen pucanjem u glavu'

dōjti na čěle čěga – 'zauzeti vodeće mjesto, postati vođa čega'

lūpiti/vudrīti se po čělu – 'biti zatečen svojim propustom'

pīše na čělu kōmu kāj – 'veoma je očito što'

DLAKA

<bīti> bes dlāke na jezīku – 'otvoreno izražavati svoje mišljenje, govoriti bez straha'

īti nīz dlāku kōmu – 'ugadati komu, ne suprotstavljati se komu ni u čemu, povlađivati komu'

īti ūz dlāku kōmu – 'prkositi komu, protiviti se komu, inatiti se komu'

iskāti dlāku v jājcu – 'biti sitničav, cjepidlačiti'

DLAN

čūvati na dlānu kōga – 'pažljivo, brižno čuvati koga'

pļūnuti/hrāčnuti v dlāne – 'biti spreman za težak posao'

DUŠA

bolī dūša kōga – 'teško je komu, ražalostiti se'

čākati kāk dūša rāj – 'uzaludno čekati'

dōber kāk dūša – 'jako dobar'

dūša je kōmu dōšla v gļe – 'jako se prepao tko'

dūša je na mětstu kōmu – 'smiren je tko'

dūša ot čověka – 'jako dobar čovjek'

dūša se v rīt vrnula kōmu – 'zadovoljan je tko, miran je tko'

grěšiti dūšu – 'biti nepravedan, nanositi nepravdu'

imėti dōbru dūšu – 'biti jako dobar'

imëti na dûši kôga, kâj – '1. nanijeti *komu* zlo; 2. brinuti se o *kome*'

počînuti i z dûšu i tiêlem – 'dobro se odmoriti'

rastâjati se z dûšu – 'umirati, biti na samrti'

tëratî kôga kâk vrâk grëšnu dûšu – 'jako mučiti *koga*'

FIGA

dâti frîšku figu – 'ne dati ništa *komu*'

dëti figu pòd nuôs kômu – 'biti hrabar; izazivati *koga*'

dobîti frîšku figu – 'ne dobiti ništa'

držâti fige kômu – 'željeti uspjeh *komu*'

fîga v žëpu – 'neiskreno (podmuklo) držanje'

GLAVA

bëžati kâk mûxa bes glâve – 'trčati brzo, zbuñeno, smušeno'

bîti bes glâve – '1. biti pretjerano smušen, biti izvan sebe; 2. biti bez vođe'

bîti tîdë glâve – 'biti tvrdoglav'

dâti po glâve kômu – 'istući *koga*'

dô nëma v glâve, îma v nuôgam – 'tko ne razmišlja, mora više hodati, vraćati se i sl.'

dôjti glâve kômu – 'upropastiti *koga*'

dôjti v glâvu – '(pri)sjetiti se'

dôjti na vÿx glâve kômu – 'dosaditi, dodijati *komu*'

držâti glâvu v pîesku – 'namjerno ignorirati istinu, zatvarati oči pred činjenicama'

držâti v glâve kôga, kâj – 'pamtiti *koga, što*, imati na umu *što*'

falî kômu dëska v glâve – 'lud je *tko*'

glâva je kâk balôn kômu – 'osjeća *tko* pritisak u glavi'

glâva je na mëstu ostâla kômu – 'ostao je živ, preživio je *tko*'

glâva je v tôrbe kômu – 'život je u opasnosti *komu*'

gûrnuti/porînuti glâvu v pîesek <kâk nòj> – 'ignorirati istinu'

îti z glâvu čëz zîd – 'biti tvrdoglav, silom *što* htjeti postići, tvrdoglavo *što* uzaludno raditi'

igrâti se z glâvu – 'biti neoprezan u ozbiljnoj i opasnoj životnoj situaciji'

imëti mùxe v glâve – 'biti hirovit, imati hirove'

imëti pûtra na glâve – 'biti kriv'

imëti prâznu glâvu – 'biti glup, ne shvaćati'

imëti sòli v glâve – 'imati pameti, biti pametan'

lûpati z glâvu v zîd – 'kajati se, žaliti zbog *čega* loše učinjenoga'

mîsliti z svôju glâvu – 'misliti samostalno (bez tuđih utjecaja druge)'

môta se po glâve kômu kâj – 'razmišljati bez prestanka na *što*'

na glâvu se postâviti – 'činiti, poduzimati sve što se može'

nëmre dôjti v glâvu kômu kâj – 'ne razumije *tko*'

ne stâne više <nîš> v glâvu – 'ne može više učiti *tko*'

në zna dô gdë mu je glâva – 'zbunjen je *tko*, smušen'

nëmati së dëske v glâve – 'biti lišen normalnog ponašanja'

odmëriti kôga ot glâve do pëte – 'oholo pogledati *koga*; radoznalo pogledati *koga*'

platîti z glâvu kâj – 'izgubiti život, poginuti (zbog neke krivice, uvjerenja)

razbîjati <sëbi> glâvu – 'mučiti sebe mislima, dugo razmišljati'

skâkati po glâve kômu – 'dosađivati *komu*, biti nepodnošljiv'

snëti glâvu kômu – 'teško kazniti *koga*'

spâsiti glâvu – 'spasiti se'

stëratî kômu mùxe z glâve – 'urazumiti *koga*, natjerati *koga* da se uozbilji'

šûpla glâva kâk lôpta – 'glupa osoba'

trûbiti v glãvu jëno te isto – 'ponavljati već izrečeno'

tûči sę po glãve – 'kajati se, žaliti zbog čęga učinjenoga'

v glãvu je vudrilo kòmu kãj – 'obuzelo je *koga što*'

vüdręn v glãvu – 'biti luckast, hirovit'

zavrtęti glãvu kòmu – 'zaluditi *koga*, osvojiti *koga*, opčiniti *koga*'

zbìti si z glãve kòga, kãj – 'napustiti misao na *koga* ili *što*'

zğubìti glãvu za kìm – 'biti zaluđen *kime*'

GRBAČA

imęti na grbači kòga – 'brinuti se za *koga*, uzdržavati *koga*'

sęsti na grbaču kòmu – 'iskorištavati *koga*, postati teret *komu*'

snęti sę z grbače kòmu – 'prestati biti na brizi *komu*'

živęti na čijoj grbači – 'biti na teret *komu*'

GRLE/GUT

bìti do grla/gûta v dũgima – 'biti prezadužen, imati puno dugova'

dęti nòš pòt grle/gût kòmu – 'prisiliti *koga* da *što* učini'

îti grlem v jãgode – 'raditi nešto nepromišljeno, srljati'

imęti knędлу v grlu – 'ne dolaziti do riječi od straha'

najęsti sę do grla/gûta – 'najesti se do potpune sitosti'

zãpęla je ríeč v grlu kòmu – 'zašutio je *tko*'

GUBICA/GOUBEC

dãti po gũbici/gõupcu kòmu – 'udariti po licu *koga*, pljusnuti *koga*'

zãčępiti gũbicu/gõubec – 'zašutjeti, prestati govoriti'

JETRA

îti na jętra kòmu – 'nervirati *koga*, smetati *kome*'

JEZIK

bīti bṛzi na jezīku – 'biti brzoplet, reći ne razmislivši'

bīti jāki <sāme> na jezīku – 'puno govoriti, obećavati, prijetiti, a ništa ne poduzimati'

bīti tṛdoga jezīka – 'biti svadljiv'

dēti jēzik za zōube – 'zašutjeti'

imēti jēzik kāk krāva rēp – 'biti brbljav'

imēti jēzik kāk lopātu – 'biti zlonamjerno brbljav'

imēti ošter jēzik – 'govoriti otvoreno, biti neugodan prema sugovorniku'

imēti zmāzani jēzik – 'biti sklon ogovaranju'

jēzik je bṛzīēši ot pāmeti kōmu – 'brzoplet je *tko*, nepromišljen'

na jezīku je kōmu kāj – 'biti spreman reći *što*, riječi naviru na usta *komu*'

pregrīsti jēzik – 'naglo ušutjeti, iznenada prestati govoriti'

srbī jēzik kōga – 'ne željeti šutjeti'

vgrīsti se za jēzik – 'naglo ušutjeti, iznenada prestati govoriti, požaliti zbog izgovorenih riječi'

vlēči/vliēči za jēzik kōga – 'navoditi *koga* da progovori, da kaže ono što ne želi'

zavēzati jēzik kōmu – 'ušutkati *koga*, oduzeti *komu* riječ'

zlī /xūdi jezīki – 'zlobni ljudi, zlobnici koji druge ogovaraju'

KOLENO

xītiti na kolēna kōga, kāj – 'dovesti do propasti *koga, što*'

ne bīti ni do kolēna kōmu – 'biti puno lošiji od *koga*, ne biti dorastao *komu*'

pāsti na kolēna – 'pokoriti se *komu*, pokleknuti *pred kim*'

prelōmiti prēk kolēna kāj – 'učiniti *što* naprečac, riješiti *što* u afektu'

KUOST

bīti kuōst v gṛlu kōmu – 'smetati *komu*, biti nepodnošljiv *komu*'

brojiti kōsti kōmu – 'tući koga'

ftëراتи strâx v kōsti kōmu – 'izazvati veliki strah kod koga'

xītiti kuōst kōmu – 'zadovoljiti koga kakvom sitnicom'

kōsti sę vīde kōmu – 'mršav je tko'

namëstiti kōsti kōmu – 'premlatiti koga, isprebijati koga'

smřznuti sę do kōusti – 'jako promrznuti'

tđdi kāk kuōst – 'veoma tvrd'

KUOŽA

bīti mōkëř do guōle kuōžë – 'biti potpuno mokar'

bīti <sāma> kuōst i kuōža – 'biti vrlo mršav'

imëti dëbëlu kuōžu – 'biti neosjetljiv, nemati srama'

kuōža sę najëži kōmu – 'osjetiti uzbuđenje (strah), uzbuditi se, uplašiti se'

osëtiti na <svōje> kuōžë – 'doživjeti neko (obično neugodno) iskustvo'

skočiti z kuōžë – 'jako razljutiti, do neizdrživosti'

spāsiti guōlu kuōžu – 'izvući se iz opasne situacije'

zavlëči/zavlīëči se pot kuōžu kōmu – 'umiliti se komu, pridobiti čiju naklonost'

zvlëči/zvlīëči kuōžu – 'izvući se iz nepritlike, neugodne situacije, novčane krize'

KRF

mřzle křvi – 'miran, staložen, priseban, hladnokrvan'

pīti křf <na slāmčicu> kōmu – 'ustrajno dodijavati komu, praviti neugodnosti komu'

platiti z krvjōu kāj – 'zbog kakva postupka izgubiti život, biti ubijen zbog čega'

prolëvati <svōju> křf za kōga, za kāj – 'žrtvovati život za koga, za što'

LASI

pūkati <si> lâsi <na glâve> – 'biti zdvojan, očajavati'

LICE

čitati z lica kòmu kàj – 'zapaziti čije osjećaje po izrazu lica'

naprāviti kışeļ līce – 'pokazati namrgođenim licem odbojnost prema komu, prema čemu'

naprāviti slātke līce – 'dodvoravati se'

rēči v līce kòmu kàj – 'otvoreno, bez sustezanja reći kome što'

snēti māsku z lica kòmu – 'raskrinkati koga'

smejāti se v līce kòmu – 'rugati se komu otvoreno'

MOZEK

imēti mōzga v glāve – 'biti pametan'

nēmati mōzga – 'biti glup'

pūstīti mōzēk na pāšu – 'ne htjeti razmišljati'

rāstati se z mōzgem – 'biti glup, nepromišljen'

zēzati kōga v zdrāf mōzēk – 'dodijavati komu zanovijetanjem'

MUDO

imēti mūda – 'imati odvažnosti da se poduzme što rizično, iskazati hrabrost'

prōdati mūda pōt bōubrēge kòmu – 'prevariti koga, lagati komu'

NUOGA

bēzati kùlke/kùlike nuōge nōse kōga – 'trčati jako brzo, najbrže moguće'

bīti na rātnoj nuōgi z kīm – 'biti zavađen s kim, ne biti u dobrim odnosima s kim'

bīti na staklēnim nuōga – 'biti nestabilan (nesiguran)'

bīti z jēnu nogōu/nogū v gruōbu – 'biti na samrti, biti star i bolestan'

bōgu īza nuōg – 'veoma daleko, nedostupno, na kraju svijeta'

dīči se na zādne nuōge – 'uzbuniti se, protestirati'

dočēkati se na nuōge kāk māček – 'spretno se izvući iz nepravilika'

imèti dvè liève/lève nuōge – 'ne znati plesati'

imèti nuōge kāk bālvane – 'imati debele noge'

jèdva sè držàti na nuōga – 'biti jako slab'

nājti na krîve nuōge kōga – 'neugodno iznenaditi *koga*, zateći *koga* u nezgodnom trenutku'

nuōge su sè odsèkle kōmu – 'jako se uplašio *tko*'

oboriti z nuōge kōga – 'oduševiti *koga*, vrlo ugodno iznenaditi *koga*'

skrìti kāk zmìja nuōge kōga, kāj – 'pomno kriti da se *što* ne otkrije'

stàti na <svòje> nuōge – 'osamostaliti se'

stàti < sè> na lièvu/lèvu nuōgu – 'biti neraspoložen, loše volje'

vlèči/vlīči nuōge – 'teško i sporo hodati'

živèti na vîsoke nuōge – 'živjeti vrlo raskošno, neumjereno rasipati novac'

NOKET

dogorèlo je do nōkta kōmu – 'postalo je neizdrživo *komu*, ne može se više trpjeti'

ni kùlke/kùl'ike je čŕnoga pòt nōktem – 'nimalo, ni najmanje, ni u najmanjoj mjeri'

NUOS

bìti pòt nuōsem – 'biti u neposrednoj blizini'

dàti po nuōsu kōmu – 'ukoriti *koga*'

dàti prèk nuosa kōmu – 'ošamariti *koga*, pljusnuti *koga*'

dèti pòd nuōs kōmu kāj – 'prigovoriti, zamjerati *komu što*'

dīči nuōs – 'praviti se važan, biti umišljen'

dúša je v nuōsu kōmu – 'jedva je živ *tko*, umire *tko*'

gûrati/ftèkati nuōs sīkam – 'biti pretjerano znatiželjan'

imèti dōber nuōs za kōga, za kāj – 'imati dobru moć zapažanja'

nabìti na nuōs kōmu kāj – 'prebaciti *komu što*, prigovoriti *komu što*'

ne vîđeti dâle ot <svòjega> nuôsa – 'biti ograničenih spoznaja'

ně znati si ni nuôs obrîsati – 'biti nezreo, neiskusán'

oběsiti nuôs <do pòda> – 'naljutiti se, uvrijediti se'

povlěči/povlîči za nuôs kôga – 'prevariti *koga*, obmanuti *koga*'

vîđeti po nuôsu kômu – 'prosuditi *o čemu* na temelju *čijeg* izgleda ili ponašanja'

zabâdati svôj nuôs v kâj – 'upletati se u tuđe stvari, biti pretjerano znatiželjan'

zafřknuti z nuôsēm na kâj – 'biti nezadovoljan čime'

OBRAZ

iměti đeběli òbraz – 'biti drzak'

iměti òbraz kâk žòn – 'nemati srama, biti bezobrazan'

okâlati òbraz – 'osramotiti se, moralno pasti, izgubiti dostojanstvo'

osvětłiti <svôj> òbraz – 'postići uspjeh, istaknuti se nečim dobrim'

OKE

bîti slěpi/slîepi kòd zdrävex òči – 'biti potpuno neobaviješten'

bîti tŕn v òku kômu – 'biti velika smetnja *komu*'

čûvati kôga, kâj kâk òči v glâve – 'pomno paziti na *koga*, *što*, brižno čuvati *koga*, *što*'

dobîti na liêpe òči kâj – 'nezasluženo, besplatno, bez puno truda dobiti *što*'

dòk bi z òkēm trěpnul – 'velikom brzinom, gotovo istog trenutka, začas'

držâti na òku kôga, kâj – 'kontrolirati *koga*, *što*'

glěđeti ispòt òka – 'gledati s nepovjerenjem'

glěđeti kôga v òči – 'gledati *koga* ne srameći se, čiste savjesti'

glěđeti pòt òke kôga – 'mrko gledati *koga*'

xbîti òke – 'nakratko odspavati, odrijemati'

xîtiti òke na kôga – 'postati zainteresiran se za *koga*'

xìtiti prășinu v òči kòmu – 'obmanuti *koga*, dovesti u zabludu *koga*'

imèti na òku kòga – 'budno pratiti, gledati *koga*, paziti na *koga*, imati *koga* pod kontrolom'

imèti dòbrę òkę – 'dobro uočavati, primjećivati'

ne trępnuti z òkęm – 'ne reagirati na *što*, ostati potpuno nezainteresiran'

ne vęruvati svòjim oćimâm – 'vidjeti *što* nevjerojatno, ćuditi se viđenome'

òkę sòkolovę – 'dobar vid; ćovjek koji dobro vidi i zapaža'

otpręti/otprięti òči kòmu – 'pomoći *komu* da uvidi istinu'

pàsti v òči kòmu – 'privući pozornost *komu*, biti jako uočljiv'

pretvòriti sę <săf> v òkę – 'oprezno gledati *koga*, *što*'

vìdęti na svòje òči – 'biti oćevidad ćęga'

zmăzati òči kòmu – 'prevariti *koga*, obmanuti *koga*'

PETA

bìti za pętamì kòmu – 'pratiti, slijediti *koga*'

dăti pętam vętra – 'brzo pobjeći'

găziti po pęta kòmu – 'prigovarati *komu* za svaku sitnicu, omalovažavati *koga*'

lîzati kòmu pęte – 'ulizivati se *komu*'

PLEĆA

bògu îza plęć – 'veoma daleko, nedostupno, na kraju svijeta'

ćüvati <svòja> plęća – 'ne izlagati se opasnostima, ćuvati se'

ćüvati plęća kòmu – 'braniti (štititi) *koga*'

dęlati kăj îza ćijih plęć – 'raditi *što* u tajnosti'

ględęti v plęća kòmu – 'zaostajati za *kim*, biti gori od *koga*'

xìtiti na plęća kòga – 'svladati, pobijediti, poraziti *koga*'

obrñnuti plęća kòmu – 'napustiti *koga*, *što*, iznevjeriti *koga*, *što*

osjetiti na svòjim plëčima kàj – 'osjetiti što kao teret, doživjeti nešto neugodno'

prexìtiti prëk plëč kàj – 'pretrpjeti u životu što, preživjeti mnoge nevolje'

zabìti nõš v plëča kòmu – 'izdati koga, podmuklo napasti koga'

PLUČA

živëti z pòunim plūčmi – 'uživati u životu'

PRST

bìti kàk pÿst i nõket z kìm – 'biti prijatelj s kim'

čëz pÿstë preglëdëti kòmu kàj – 'biti popustljiv prema komu, oprostiti komu što'

imëti dòuge pÿstë – 'biti sklon krađi, krasti'

imëti v mâlemu pÿstu– 'jako dobro znati što, temeljito poznavati što'

mòre së dô, kàj na pÿstë jëne ròuke zbrojìti – 'mali je broj koga, čega'

mòtati/vrtëti oko mâloga pÿsta kòga – 'lukavo obmanuti koga'

ne mÿdnuti z pÿstëm – 'ne željeti ništa napraviti, poduzeti, pomoći'

ne pëxnuti ni z mâlim pÿstëm kòga, kàj – '1. ne učiniti ništa nažao komu; 2. osjećati gađenje prema komu, čemu'

pëxati z mâsnëmi pÿsti – 'dirati ono što je zabranjeno'

pokazîvati z pÿstëm na kòga, na kàj – 'osuđivati koga, što'

REBRE

namëstiti rëbra kòmu – 'istući nekoga'

vìdëti rëbra kòmu – 'mršav je tko'

RIT

bìti kàk rît i gãčë – 'biti prislan s nekim'

čüvati svòju rît – 'čuvati se, ne izlagati se opasnostima, biti kukavica'

dàti z nogòu/nogû v rît kòmu – 'grubo izbaciti koga'

dòšlo je kòmu z rîti v glãvu – 'napokon je shvatio tko'

glèdèti sàme svòju rìt – 'misliti samo na svoju korist, usmjeravati sve u svoju korist'

glùp/bèdast kàk rìt – 'veoma glup'

imèti čřvę v rìti – 'biti nemiran, meškoljiti se'

imèti finu rìt – 'biti izbirljiv pri jelu'

imèti rìt kàk Velèbit – 'imati veliku stražnjicu'

kàk dièčja rìt – 'veoma glatko, njegovano'

lìzati rìt kòmu – 'dodvoravati se *komu*, biti ulizica'

opàsti na rìt – 'jako se zaprepastiti'

pìjan kàk rìt – 'jako pijan'

uvlèčì sę v rìt kòmu – 'dodvoriti se *komu*, umiljavati se *komu*'

ROUKA

bìti čistęx ròuk – 'biti pošten, pošteno raditi'

bìti srętne ròuke – 'imati sreće, uspijevati'

bìti v dòbrim ròuka – 'imati osjećaj sigurnosti uz *koga*'

bìti v lòšim ròuka – 'biti nesiguran uz *koga*, nemati *čiju* potporu'

bòriti sę i z rukàmi i z nogàmi – 'jako se truditi'

dàti ròuku x vàtru za kòga, kàj – 'biti siguran u *koga*, što'

dęlati na svòju ròuku – 'svojevoljno, bez savjetovanja s drugima što raditi'

dęlati z rukàmi, a ne z jęzìkęm – 'treba raditi, a ne brbljati'

dęti ròuku na sřcę – 'reći istinu'

držàti ròuke v žępu – 'besposličariti, ništa ne raditi'

ìti na ròuku kòmu – 'postupati u korist *koga*, činiti *komu* uslugu'

ìti ot ròuke – 'uspijevati bez poteškoća'

imèti pòune ròuke pòsla – 'biti prezaposlen, imati puno posla'

imëti zlátne rōūke – 'biti vješt, spretan, dobro obavljati ručne poslove'

jësti kōmu z rōūke – 'biti poslušan, pokoran'

krīzati së z liëvu rukōū/rukû – 'biti u čudu, beskrajno se čuditi čemu'

ne štëti zmāzati rōūke – 'ne htjeti raditi'

odmāxnuti z rukōū/rukû – 'biti ravnodušan, ne mariti'

ostāti prāznex rōūk – 'ostati bez čega, ne dobiti ništa'

zëti v svōje rōūke kāj – 'preuzeti što, osobno se pobrinuti za što'

zmāzati rōūke – 'sudjelovati u nepoštenim stvarima'

SRCE

bīti tīdoga sŕca – 'biti okrutan, nemilosrdan'

dëlati sŕcem – 'iskreno i pošteno pristupiti poslu'

dëti sŕce na mëstę – 'smiriti se'

dōjti do sŕca kōmu – 'ganuti koga; postati blizak komu'

imëti sŕce kāk kāmen – 'biti bezosjećajan'

nasmējāti së ot sŕca – 'nasmijati se veselo'

otprëti/otpriëti sŕce kōmu – 'iskreno sve ispričati komu'

pālo je sŕce v gāčę kōmu – 'jako se preplašio tko'

pāl je kāmen z sŕca kōmu – 'postalo je lakše komu, osjetio je olakšanje'

pëxnuti v sŕce kōga – 'probuditi osjećaje u kome'

prīmiti <k> sŕcu kāj – 'ozbiljno shvatiti što'

rāniti v sŕce kōga – 'povrijediti, uvrijediti koga'

slōmiti sŕce kōmu – 'učiniti nesretnim koga'

vgrīsti za sŕce kōga – 'duboko povrijediti koga'

zabīti nōš v sŕce kōmu – 'izdati koga, podmuklo napasti koga'

SOUZA

čisti kāk sōūza – 'potpuno čist, jasan'

gōūtati sōūze – 'prikrivati plač, tugu'

ŠAKA

dāvati z šāku i z kāpu – 'davati drugima mnogo, ne škrtariti'

imēti v šāke kōga – 'imati vlast nad *kim*'

ostāti prāznex šāk – 'ne postići korist'

pļūnuti/hrāčnuti v šāke – 'prihvatiti se posla, početi raditi'

vudrīti z šāku po stuōlu – 'odlučno se suprotstaviti, izraziti nezadovoljstvo'

TIELE

bīti jēne tīele i jēna dūša – 'živjeti u velikoj slozi i ljubavi'

TRBUX

držāti se za trbūx ot smēxa – 'grohotom se smijati, dugo i glasno se smijati'

īti trbūxem za krūxem – 'tražiti posao po svijetu'

VUXE

čēz jēne vūxe nūtra, čēz drūge vān – 'ignorirati *što*, brzo zaboraviti *što*'

čūti na svōja vūxa – 'osobno čuti, biti svjedok nekom događaju'

īti na vūxa – 'dosadno je slušati *što*, previše se govori o *čemu*'

imēti vūxa <za kāj> – 'dobro se razumjeti <*u što*>'

načūliti vūxa – 'pozorno oslušnuti'

nāpeti vūxa kāk māček – 'početi napeto, pozorno slušati'

napūniti vūxa kōmu – 'svažta govoriti *komu*, opteretiti svojim pričanjem *koga*'

ne vēruvati svōjim vūxam – 'čuti nešto nevjerojatno'

otpriēti vūxa – 'nastojati čuti i upamtiti, pozorno slušati'

poslúšati z pòl vûxa – 'nepažljivo slušati'

prětvòriti sę x vûxę – 'pozorno slušati'

sędětì na vûxi – 'ne slušati, biti nepažljiv'

smejàti sę ot vûxa do vûxa – 'široko se, veselo i iskreno smijati'

zalûbiti sę prěk vûx – 'jako se zaljubiti'

VUSNICA

oběsiti vûsnicu – 'biti nezadovoljan, uvrijeđen'

VRAT

xìtiti sę oko vrâta kòmu – 'zagrliti *koga*, baciti se u zagrljaj *komu*'

imětì na vrâtu kòga, kâj – 'voditi brigu *o komu, o čemu*'

snětì z vrâta kòga, kâj – 'osloboditi se nametnute obveze, otarasiti se *koga, čega*'

vìšetì na vrâtu kòmu – 'opterećivati *koga*, biti teret *komu*'

ZOUP

dětì v zòubę – 'pojesti *što*'

glědětì v zòubę kòmu – 'cjepidlačiti *zbog koga*'

imětì na zòubu kòga – 'progoniti *koga*, htjeti napakostiti *komu*'

imětì zòubę kâk grãblę – 'imati rijetke zube'

oběsiti zòubę na klîn – 'gladovati, oskudijevati u hrani'

pokâzati zòubę kòmu – 'suprotstaviti se, pružati otpor *komu*'

zětì na zòup kòga – 'okomiti se na *koga*, zamrziti *koga*'

ŽELOUDEC

držàti sę za žělòuđec ot směxa – 'grohotom se smijati'

obrãča sę žělòuđec kòmu – 'mučno je *komu od čega*'

ŽIVEC

îti na žîfcę kômu – 'uzrujavati *koga*, postajati dosadan *komu*'

imëti dëbëļę žîfcę – 'imati strpljenja za što'

imëti tiënke žîfcę – 'brzo se uzrujati'

pogoditi v žîvęc kôga – 'uzrujati, iznervirati *koga*'

zgubiti žîfcę – 'iznervirati se, izgubiti strpljenje'

ŽOUL

stàti na žôuļ kômu – 'povrijediti *koga*, zamjeriti se *komu*'

12. Sažetak i ključne riječi

Konceptualna analiza somatskih frazema u mjesnome govoru Zlatara

Predmet je proučavanja ovoga rada konceptualna analiza somatskih frazema prikupljenih na području mjesnoga govora Zlatara koji pripada bednjansko-zagorskome dijalektu kajkavskoga narječja. Frazeološki je korpus sastavljen pomoću unaprijed formuliranog upitnika, dok je dio frazema preuzet iz spontanoga govora kako bi se dobila vjerodostojna slika govora. Frazeološka je analiza provedena prema načelima različitih koncepata u vezi s kojima se oformljuje frazeološko značenje. Provedenom konceptualnom analizom utvrđeno je kako su najproduktivniji oni somatski frazemi koji se odnose na čovjeka, i to u prvome redu oni koji označuju čovjekove osobine te njegovo ponašanje i međuljudske odnose.

Ključne riječi: konceptualna analiza, somatski frazemi, Zlatar, bednjansko-zagorski dijalekt, kajkavsko narječje, koncepti

13. Summary and key words

Conceptual analysis of the somatic idioms in the local dialect of Zlatar

The subject of this paper is the conceptual analysis of somatic idioms collected in the local dialect of Zlatar, which belongs to the Bednja-Zagorje dialect of the Kajkavian dialect. The phraseological corpus was compiled using a pre-formulated questionnaire, while part of the idioms was taken from spontaneous speech in order to obtain a credible picture of the dialect. The phraseological analysis was carried out according to the principles of different concepts in connection within which the phraseological meaning is formed. Through the conceptual analysis, it was established that the most productive are those somatic idioms that refer to man, and primarily those that denote man's characteristics, his behavior and interpersonal relationships.

Key words: conceptual analysis, somatic idioms, Zlatar, Bednja-Zagorje dialect, Kajkavian dialect, concepts